

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

İdari Coğrafya Kuramsal Çerçevesi Kapsamında “Şehirsel /Kentsel İdari Alan” Kavramının Analizi

Analysis of the Concept of “Urban/City Administrative Area” Within the Scope of Administrative Geography Theoretical Framework

Hulusi KARAGEL

Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü
hkaragel@mku.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-5758-8154

Öz: Bu çalışmada, mülki idarenin yerel yönetimler kapsamı içerisinde yer alan ‘şehirsel alanlar ve idaresi’ konusu ile ‘şehirsel idari alan’ kavramının mülki idare sistematiğinde nereleri ifade ettiği sorunsalı üzerinde; ‘kasaba yerleşmelerinin’ idari coğrafya analizleri ile idari sınıflamadaki yerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde çalışma planında “şehir /kent” ve “şehirsel alan”, “mülki sınır ve mekânın idaresi” ve “şehirsel idari alan” kavramlarının tanımı ile kırsal ve şehirsel alan ayırımının temel dinamikleri ele alınmıştır. İdari coğrafya analizleri ile ‘şehirsel alan’ kavramı, kır ve şehir ayırımında kullanılan kıstaslar ve yerleşmelerin idari bakımdan sınıflandırılmasına ilişkin analizler sonucu elde edilen bulgular kapsamında Türkiye’de köy, kasaba ve şehir özellikleri gösterebilen belde statüsündeki yerleşmelerin “şehirsel /kentsel idari alanlar” başlığı altında genelleştirilmesinin idari coğrafya yaklaşımına uygun olmadığı ve ‘beldeler’ başlığı altında analiz edilmesi gerektiği nihai sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İdari coğrafya, şehirsel /kentsel idari alan, belde, kasaba, kır ve şehir ayırımı.

Abstract: In this study, based on the question of what the concept of “urban areas and administration” and the concept of ‘urban administrative area’, which are within the scope of local administrations of the civil administration, indicate in the civil administration systematic, it is aimed to reveal the place of ‘town settlements’ in administrative classification with administrative geography analyses. Within the framework of this purpose, the definition of the concepts of urban /city and “urban area”, “territorial border and management of space” and “urban administrative area” and the basic dynamics of the distinction between the rural and urban area are addressed in the study plan. Within the context of the administrative geography analyses and the findings obtained as a result of the analyzes of the concept of “urban area”, the criteria used in the distinction between rural and urban and the administrative classification of the settlements, it has finally been concluded that the generalization of settlements in town status, which can show village, town and city characteristics in Turkey, under the title of “urban/city administrative areas” is not suitable for the administrative geography approach and should be analysed under the title of “towns”.

Keywords: Administrative geography, urban /city administrative area, municipality, town, rural and urban distinction.

Geliş Tarihi: 08.12.2022

Kabul Tarihi: 25.12.2022

Yayın Tarihi: 31.12.2022

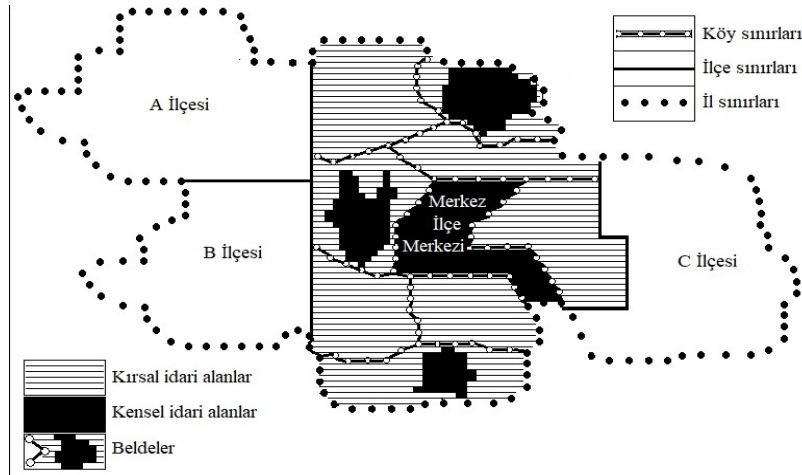
Atıf: Karagel, H. (2022). İdari coğrafya kuramsal çerçevesi kapsamında “şehirsel /kentsel idari alan” kavramının analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 1562-1586. Doi: 10.33437/ksusb.1216427

GİRİŞ

Akademik disiplin alanlarının tanımlanması ve anlaşılması her şeyden önce temel kavramsal çerçeveleri ve kuramsal arka planlarının çözülmesi ile mümkündür. Buna göre “coğrafya” ve “idare” bilimleri birlikte ele alındığında, her iki alanda da ‘doğal çevre’ ve ‘beşeri çevre’ olgularının “coğrafi çevre” çatısı altında bir bütün olarak algılandığı görülür. Coğrafya bilimi, bu bütünsel çevredeki doğal ve beşeri süreçlerin tanımlanması, mekânsal dağılışı ile birlikte açıklanması, korunması ve sürdürülebilir bir biçimde yararlanma olanaklarını yeryüzünü bütünsel olarak ya da bölümlere ayırarak ortaya koyarken; idare bilimi, yönetsel olarak bölümlere ayrılmış olan çevreyi yasalar çerçevesinde kontrol ve denetim altına alma, amaçları ölçüsünde düzenleme, kamu hizmetlerinin zamanında, sistemli, nitelikli ve verimli bir şekilde sevk ve idare etmekle ilgili faaliyetleri kapsamaktadır. Bu bağlamda coğrafi araştırmalar süreci, coğrafi çevrenin potansiyelinin ortaya konulması, geniş boyutlu açıklanması, korunması ve ondan azami ölçekte yararlanılmasını gerekli kılan nazari ve tatbiki çalışmaları kapsarken, idare süreci planlama, örgütlenme, yöneltme ve denetleme gibi diğer mekanizmaları kapsamaktadır (bkz. Ergün & Polatoğlu, 1992: 3-4).

Bu noktadan hareketle konusu ‘coğrafi çevrenin idaresi’ olan idari coğrafya disiplininin kavramsal boyutu, coğrafi çevrenin idaresini mümkün kılan “mülki idare alanı” ana kavramı ile şekillenmiştir. Mülki idare alanı, aralarında yönetsel hiyerarşik ilişkiler bulunan iç içe geçmiş sınırlı – sahipli mekânsal idari birimlerdir. Sack (1986: 20)’a göre sınırlı sahipli bu egemenlik alanları doğrudan insanın mekân üzerindeki hâkimiyetini /mülkü ifade ederken, mülkün beşeri yapılanması ve sahipliği ile ilgili faaliyetler de mülkiyet kavramı ile açıklanabilmektedir (Delaney, 2009: 196). Özetle ‘mülk’ mekân; ‘mülkiyet’ ise mekân idaresidir. İşlevlerine göre farklı boyutlarda olabilen mülkler, sahiplik açısından belirli bir topluma ait ya da bireysel olabildiği gibi tüzel ya da özel kişiliğe de sahip olabilirler (Sack,1983; Delaney, 2009; Storey, 2018, Elden, 2019; Orhan & Karabağ, 2021). Türk Dil Kurumu (TDK) (2022a)’na göre, “bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların tümü, diyar, memleket” anlamına gelen ‘ülke’ kavramı başta olmak üzere il, ilçe, belde, köy kavramları ‘mülk’, “toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık” anlamına gelen “devlet” kavramı başta olmak üzere Cumhurbaşkanlığı, bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar, hükümet, valilik, kaymakamlık, belediye başkanlığı, muhtarlık kavramları ise ‘mülk idaresini /mülkiyeti’ temsil etmektedir.

Türkiye’de mülki idare birimleri merkezden ve yerelden idare edilen mekân bölümleri olarak iki kısımda ele alınmaktadır. Yerelde en alt kademeyi oluşturan *köylerde* muhtarlıklar, ara kademedeki beldelerde ve üst kademedeki ilçe merkezlerinde mahalle muhtarlıkları ile belediye yönetimleri bir araya gelerek merkezden idarenin temel birimi olan *ilçeleri* meydana getirmektedir. İlçeler ise yönetsel hiyerarşik düzenin en üst birimi olarak illeri ve /veya büyükşehir statüsündeki illeri meydana getirmektedir (Şekil 1). İhtiyaç halinde illerin bir araya getirilmesiyle özel yönetimli idari bölgeler de oluşturulabilmektedir (TBMM, 1982 ve TBMM, 1949). 1864-2014 yılları arasındaki 150 yıllık hiyerarşik düzen içerisinde *köy* ve *ilçe* kademesi arasında önemli bir yer tutan bucağ /nahiye kademesi ise kaldırılmıştır (TBMM, 2014: m.129).

Şekil 1. Temsili il mülki idare alanı (H. Karagel).

Bu çalışmada, mülki idarenin yerel yönetimler kapsamı içerisinde yer alan ‘şehirselle alanlar ve idaresi / urban areas and administration’ konusu ve uluslararası literatürde pek rastlanmayan ancak son yıllarda Türkiye idari coğrafya çalışmalarında sıklıkla yer verilen ‘şehirselle idari alan /urban administrative area’ kavramının “mülki idare sistematğinde tam olarak neresi ifade ettiği” sorunsalı üzerinde idari coğrafya analizleri yapılarak; ‘köy’ ve ‘şehir’ arasında bir geçiş tipi olan ‘kasabaların’ idari sınıflamadaki yerinin ne olduğunu ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu amaç çerçevesinde mülki idare ile ilgili literatüre ve mevcut yasalara dayalı kavramsal analiz yönteminin ele alındığı çalışmamızın giriş bölümünde mülki idare coğrafyasının kavramsal ve kuramsal boyutu, ikinci bölümünde ‘şehir’ ve ‘şehirselle alan’ kavramları açıklanarak, üçüncü bölümde ‘kırsal ve şehirselle alan ayrımı’ üzerinde durulmuştur. Çalışmada ayrıca ‘Türkiye’de yerleşmelerin idari bakımdan sınıflandırılması’ başlığı altında önce şehirselle idari alanların tam olarak neresi olduğunu tanımlandığı ‘mülki sınır kavramı, mekânın sınırlandırılması ve idaresi’, daha sonra bir coğrafya olgusu olan ‘kasaba’ ile idari bir olgu olan ‘belde’ kavramlarının karşılaştırıldığı ‘şehirselle idari alan’ sorunsalı analiz edilmiştir.

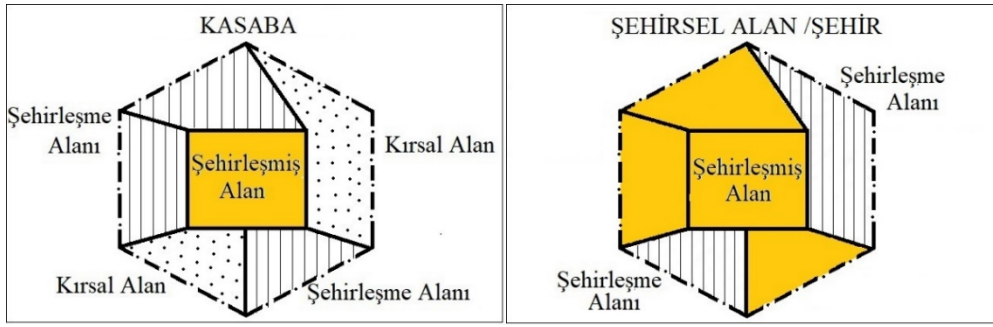
“ŞEHİR /KENT” VE “ŞEHİRSEL ALAN” KAVRAMLARI

Küreselle ölçekte bakıldığında son yıllarda sanayiye dayalı seri üretim ve pazarlama ilişkileri, bilimselle ve teknolojik gelişmeler, kültürel ve sanatsal alanlardaki gelişmeler, insanların sürekli artan ve çeşitlenen ihtiyaç ve isteklerine karşılıklı şehirlerin sunduğu imkânlar ve fırsatlar; eskiden beri karşılıklı fayda ilişkisi içerisinde süregelen kır - şehir ilişkisini adeta zedeleyecek derecede hızlı bir şehirleşme eğilimine dönüşmüştür. Bu sebeple şehirleşme, günümüzün en önemli küreselle değişim ve dönüşüm süreçlerinden birisi durumuna gelmiştir. Yeryüzünde kırsal ve şehirselle alanların ayrımı, sürecin başlangıcında genellikle ‘idari statü’ ve ‘nüfus büyüklüklerine’ dayandırılmışken, günümüzde bunlara nüfus yoğunlukları, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyleri, şehirselle fonksiyonlar, arazi kullanımları, ... vb gibi kıstaslar da dahil edilmeye çalışılmaktadır (bkz. Gökyurt vd., 2015; Cantarino vd., 2012; Copus vd., 2008; Pizzoli & Gong, 2007). Yeryüzünde şehirselle alanların giderek daha fazla genişlemesi iklim değişiklikleri ve salgın hastalıklar başta olmak üzere diğer küreselle risklerle başa çıkılamayacak boyutlarda yaşamsal sorunlara neden olduğu gibi, kırsal alanlar üzerinde oluşturduğu baskı ile kırsal üretim alanlarının daralması ve ekolojik dengenin bozulması gibi coğrafi çevre sorunlarını da ortaya çıkarmaktadır (İzmir Kalkınma Ajansı, 2021: 16).

‘Şehirselle /kentselle’ ifadesi, “tarım dışı, şehre ait, şehre özgü, şehri, şehirle ilgili” sözlük anlamları vermektedir (TDK, 2022b). Buna göre şehirselle yerleşme, arazi kullanım örüntüsü ve donatımı büyük ölçüde tarım dışı sektörlerle ait, şehirle ilgili, şehri bir alandır. Bu durumda akıllara “kırsal tarım ekonomisi ve yaşam kültürünün egemen olduğu doğal üretim kaynaklarına dayalı yerleşim birimlerinde sadece nüfus büyüklüğü dikkate alınarak kurulan /kurulacak muhtarlık dışı bir yerelle idare fonksiyonu (belediye teşkilatı), söz konusu ‘doğal ortamla ilintili bu yerleşme örüntüsünü’ büyük ölçüde yapay bir şehri alana dönüştürebilir mi? Hemen her şartta bu doku tutarlı olur mu? Ya da sadece ‘öyle kabul etmek’ durumunda mıyız?” soruları gelmektedir. Daha açık bir ifade ile “belediye teşkilatı kurulan /bulunan her köy ya da kasabaya şehirselle alan demeli miyiz? Diyemeyeceksek, mülki idare sistematğinde yeri belli olan bu yerleşmelerin (beldeler) kırsal ve şehirselle idari alanlar bahsinde pozisyonu tam olarak nerededir?”

Bilindiği gibi, kasaba ve şehir yerleşmelerinde ‘şehre özgü mekânsal özellikler’ kazanmış alanlar ‘şehirleşmiş alan /urbanized area’, gelecekte kazanılması beklenen ya da kazandırılması planlanan şehre özgü özellikler için ayrılmış alanlar ‘şehirleşme alanı /urbanization area’, varsa 1 hektardan (10.000 m²) az ‘kırsal yerleşik alan / rural residential area’ (ÇŞİDB, 2021: m.3/c ve ç) ve şehirle ilgili olguların bütünü ise ‘şehirselle alan /urban area’ ifadeleri ile açıklanabilmektedir. Kırsal alanlar /rural areas ise bu tanımların dışındaki alanları ifade etmektedir (Şekil 2). Ne yazık ki şehirler, görece sahip oldukları şehirleşme hızı göstergesi ölçüsünde yerleşme dokusunu zedeleyerek, adeta işgalci gibi kırsal alanlara doğru yayılım gösterdiklerinden buralardaki yerleşme ve doğal üretim alanlarını kapsayarak büyük ölçüde daraltmakta ve nihayet ‘şehirselle alan’ yakıştırması ile kendiliğinden ortadan kaldırmaktadırlar. Oysa şehirselle alanlar, şehir ve ilgili şehir kısımlarından ibarettir. Bu durumda şehir, bir şehirselle alanın merkezi değil, tüm kısımları ile birlikte kendisidir (Şekil 2). Nitekim bahse konu şehrin merkezi, şehirleşmiş alan sınırları içinde kalan nüfusun yoğun bir biçimde ikamet ettiği, yüksek sosyoekonomik göstergeleri ile civar yerleşmelerden ayrılan, imar ve altyapı hizmetleri bütünlük

gösteren sosyal, kültürel ve ekonomik fonksiyonlu yapılar ile kamu hizmet yapılarının bir arada bulunduğu yerleri ifade etmektedir (ÇŞİDB, 2021: m.3/d).

Şekil 2. Kasaba ve şehirlerin temsilen birbirine göre durumu (H. Karagel).

Kırsal ve şehirsal alanlar, doğal özelliklerinin yanında sosyokültürel ve ekonomik hayatın farklı boyutlarının bir arada yer aldığı karmaşık yapılardır. Ancak bu kompleks alanlara salt üzerinde barınan insan topluluklarına iktisaden faaliyet gösterebilecekleri ve bu sayede yaşamlarını sürdürebilecekleri ortamlar olarak bakmak yeterli değildir. Bu alanlar her şeyden önce korunması gereken 'coğrafi çevre unsurları arasında uyum olan ekolojik sahalar' olarak bilinmeli ve anlaşılmalıdır.

Ulusal ve uluslararası literatürde kırsal alanların tanımlanmasında bilim çevrelerini tereddütte bırakacak muallak durumlara pek rastlanmaz. Nitekim kırsal alanlar basitçe "şehirsal alanların dışında kalan kesimlerdir". Bu alanlarda yaşam, büyük ölçüde kendileri ve yakın çevresine yetecek doğal üretim kaynaklarının değerlendirilmesine dayalı iktisadi faaliyetlere göre şekillenen, sistematik bir kırsal organizasyon şeması üzerinde yapılanmıştır. Sosyal, kültürel ve ekonomik gelişim süreçleri bu alanlarda çok daha yavaş işlediğinden, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin bu alanlardaki yaşam tarzı ve üretim şekillerine yansması da göreceli olarak çok daha yavaş seyretmektedir. Nüfus miktarı ve yoğunluğunun fazla olmamasından yüz yüze iletişime dayalı paylaşımcı ve samimi yaşam biçimi, üretim ve tüketim kalıpları ile toplumsal davranışlar üzerinde özellikle dini figürler, geçmişten aktarılan alışkanlıklar, eski tecrübeler ve özellikle sorgulanmadan öğrenilmiş gelenek ve göreneklerin etkisi daha fazladır. Ayrıca bu alanlarda güvenlik, savunma, eğitim, sağlık, ulaşım ve iletişim gibi temel sosyal olanaklar ise yeterince gelişmemiştir (bkz. DPT, 2000: 2).

Şehre gelince, Özgür (2005: 476)'e göre 'şehir' ve 'şehirsal alan' birbirinden farklı kavramlardır. Şehir, 'şehirsal alanın' merkezidir. Buna 'belediye' de denilebilir. Diğer bir ifadeyle belediye (belde), şehirsal alanın merkezi olan yerleşmedir; bütünü değil! Üzmez (2012: 131)'e göre de şehirsal alan, şehrin çevresindeki yerleşimlerle (köy kısımları, köy, belde) birlikte oluşturduğu alanın bütünü olup, bir ya da birden fazla yerel yönetim biriminin kontrolünde bütüncül veya parçalı bir şekilde yönetilebilir. Ayrıca Özgür vd. (2007: 487-488)'e göre şehirsal alan, bir idari alanın içinde kalabildiği gibi, sınırları aşarak komşu idari alanlara da yayılabilmektedir. Bu açıklamalarda yer verilen 'şehirsal alan' tanımının; şehri, bir ilin idari sınırlarına kadar yaymış olan Büyükşehir Yasası'nın tanımı ile birebir örtüştüğü görülmektedir (TBMM, 2004: m.3/a). Oysa bu açıklamalar 'şehirsal alan' ve 'şehri' değil, farklı idari alanlarda bile olsa birbiri ile temas kurmuş şehirsal alanlardan oluşan bir 'şehirsal bölge' yani 'konürbasyon (conurbation)' olgusunu açıklamaktadır. Nitekim Türkçesi enginkent /bitişik kümekent anlamlarına gelen bu kavram, birden fazla şehir ve şehirle ilgili alanlardan oluşan çok merkezli bir bölgedir. 1915'te Patrick Geddes tarafından Greater London, New York /Boston veya Ruhr gibi büyük ölçekli şehir bölgelerini tanımlamak için kullanılmıştır. Terim, sürekli bir şehirsal gelişme /yapılaşma ortamına sahip 'kırsal alanları da kapsayan geniş banliyölerle çevrili şehir kümelerine' (URL 1) atıfta bulunarak şehir coğrafyası kapsamında farklı bir olguyu açıklamaktadır.

Burada üzerinde durduğumuz 'şehirsal alan' kavramı ise yerleşme ve idari coğrafya disiplinleri perspektifinden, yerleşmelerin idari sınırları içerisinde kalan 'şehir ve ilgili şehir kısımlarıdır'. Şehir kısımları, hukuken belediyelerin görev, yetki ve sorumluluğu altında bulunan içme ve kullanma suyu kaynakları, iletişim ve haberleşme alt ve üst yapı tesisleri, mesire alanları, plajlar, turizm amaçlı diğer kullanımlar, 1 hektardan (10.000 m²) az alan kapsayan kırsal yerleşik alan, ...vb gibi görece şehirden uzak mesafelerde bulunabilen, yer yer şehirden kopuk ancak şehirle ilgili kamusal sahalardır. Öte

yandan, bir yerleşmenin idari sınırları içerisinde ya da dışında, hukuken o yerleşme belediyesinin şehirsal kullanımına bırakılmış mücavir alanları (TBMM, 1985: m.5) ifade ederken de yine şehirsal alan kavramı kullanılabilir. Bu durumda her şehir ve ilgili şehir kısımları bütünsel olarak şehirsal alanları meydana getirmektedir. Ancak belediye örgütlü olsun /olmasın kırsal mahalleri bulunan ve hâkim üretim kaynakları tarıma dayanan kasaba yerleşim sahalarının bütünü için bu kavramın kullanılması doğru değildir. Kasabalar, aynı idari sınırlar içerisinde birbirinden farklı özellikler gösteren kırsal ve şehirsal alanların bir arada yer aldıkları kompleks alanlardır. Bazı kasabalar sahip oldukları fonksiyonlar itibarıyla köye, bazıları ise şehirlere daha yakın özellikler gösterebilirler. Yapılması gereken onları bu özelliklerine göre tümünden kırsal alanlara ya da şehirsal alanlara dâhil etmek olmamalıdır. Kasabalar kırsal ve şehirsal özelliklerine göre ayrı mahaller halinde tahlil edilmelidir. Literatürde buna en uygun örneklerden birini Özçağlar ve Gökmen (2021: 21) vermiştir. Araştırmacılar çalışmalarında, büyükşehir statüsünde olan bir ilin kırsal ve şehirsal özellikli yerleşmelerinden bahsederken; kırsal alanlar için “eski köyler ile kasaba niteliği kazanmamış beldeler” ve “ilçe merkezleri ile kentsel özellikli eski beldelerin mahalleleri” biçiminde farklı sınıflandırmalar kullanmışlardır. Esasen bu sınıflandırmalarda da idari coğrafya perspektifinden sıkıntılı taraflar bulunmakla birlikte en azından “belediye örgütü bulunan tüm yerleşmelerin şehirsal alan kabul edilemeyeceği” sorunsalı üzerinde bir çıkarım ortaya koymuşlardır.

Söz konusu sınıflandırmaların idari coğrafya perspektifinden sıkıntılı bulunan tarafları, ‘eski köyler’, ‘kasaba niteliği kazanmamış beldeler’ ve ‘kentsel özellikli eski beldelerin mahalleleri’ ifadeleridir. Nitekim yasa ile birlikte mahalle statüsü verilmiş olsa da köyler fonksiyonel olarak sadece eskiden değil, güncel olarak da köydür. Kasaba niteliği kazanmamış beldeler ise coğrafi görünümü ve fonksiyonları itibarıyla köy karakteri gösterse de, saha çalışmaları ile desteklenmek koşulu ile bir kasabanın en belirgin nitelikleri olarak dikkat çeken ‘nüfus miktarı’ ve ‘yönetim’ fonksiyonları bakımından o yerleşme asgari ölçüde bir kasaba olarak kabul görebilmektedir. Bu kabul, tamamen araştırmacının saha çalışmaları ile ortaya koyacağı coğrafi algı ve çok değişkenli araştırma bulgularına dayanmaktadır. Nitekim belediye kuruluşu için nüfus ölçütü en az 5.000 kişi olmakla birlikte, bu tip yerleşmelerde belediye teşkilatının kuruluşunu takip eden süreçte asgari niteliklerde de olsa hizmetler sektör alanı re’sen belirlemeye başlamakta ve görece değişen zaman dilimleri içerisinde zorlama da olsa bir ‘merkezi iş sahası (MİS)’ oluşmaktadır. Ancak, bu şekilde kasaba niteliği kazandırılmaya çalışılmış olsalar dahi, mevcut kırsal mahalleleri ve hâkim tarımsal üretim fonksiyonları bu tip yerleşmeleri doğrudan şehirsal alan içerisine almayacaktır /alamayacaktır. Bununla birlikte araştırmacıların ‘kentsel özellikli eski beldelerin mahalleleri’ tanımlamasına gelince, coğrafi görüşe göre bu tanımlamada yüzeysel bir sıkıntı görülmemektedir. Ancak içerik analiz edildiğinde belde statüsü lağvedilen idari alanda ve dahî ilçe merkezlerinde tüm mahallelerinin bizzat yerinde yapılacak saha çalışmalarına dayandırılmadan koşulsuz bir şekilde şehirsal karakterde mahalle olarak kabulü, idari alanın kırsal ve şehirsal nüfus değerleri ile sosyoekonomik niteliklerinin tespitinde hatalı sonuçlar verebilmektedir. Ele aldığımız bu çalışma konusunun temel dayanağı da zaten bu sorun odaklıdır: “Yerleşmelerin kırsal ya da şehirsal karakterleri saha çalışmaları ile ortaya konulacak araştırmacı algısı ve çok değişkenli araştırma bulgularına dayandırılarak tayin edilmelidir. Kasabaların bütün kısımları şehirsal özellik göstermeyeceğinden, kasabalar doğrudan şehirsal alanlar olarak kabul edilemez. Kabul görmüşlerse, zaten kasaba değil, şehirdirler”.

Buna rağmen Türkiye idari coğrafya literatürünün 2010 yılı sonrasında yayımlanan bazı çalışmalarında belediye teşkilatlı tüm köy ve kasaba yerleşmelerinde kırsal ve şehirsal mahalle ayrımı yapılmaksızın idari alanın bütünü için koşulsuz şehirsal alan tanımlaması yapılmış olduğu görülmektedir (bkz. Ayhan, 2021; Gömen, 2020; Aladağ vd., 2017; Koday, vd., 2017, ...vd). Bu çalışmalar arasında en yenilerinden birini örneklemek gerekirse Ayhan (2021: 848), Özçağlar (2005: 9)’ı referans göstererek “... idari bakımdan ülkemizdeki kasaba ve şehirler genelleştirme yapılarak ‘kentsel yerleşmeler’ başlığı altında toplanır. Diğer yandan belediye teşkilatına sahip olan ilçe merkezleri, il merkezleri ile belediye örgütüne sahip belde yerleşmelerinin içerisinde yer alan idari alanlara ‘kentsel idari alan’ denilmektedir” ifadesini kullanmaktadır. Bu ifade, olduğu şekliyle önceki çalışmalarda da sıklıkla kullanılmış ve son dönem çalışmalarda da tekrar etmiştir. Sakıncası ise şudur: Ülkemizde kasaba ve şehirler idari bakımdan genelleme yapılarak ‘şehirsal yerleşmeler’ başlığı altında toplanamaz /toplanmamalıdır. Nitekim kasabalar tüm kısımları ile birlikte şehirsal özellik gösteren yerleşmeler olmadığı gibi, kırsal alanlara dahil olan kısımları resmen belediyelerin faaliyet alanları arasında yer

almayabilir. Buna karşın ilgili açıklamada belediye teşkilatına sahip yerleşmelerin (ilçe merkezi ve beldeler) "içerisinde yer alan idari alanlar (belediye sınırları içerisindeki alanlar)" için yapılan 'şehirseldari alan' tanımlanması ise su götürmez: Şehirseldari alan = Belediye, görev, yetki ve sorumluluk alanı. Ayrıca, Özçağlar, (2016: 229)'a göre şehirler, 'fonksiyonel çeşitliliği olan', 'merkezi yer özelliği taşıyan', 'imar ve iskânı büyük ölçüde tamamlanmış', 'mülki idarenin merkez teşkilatından bir idari fonksiyona sahip (il - ilçe merkezi)', 'nüfusu 30.000 ya da 50.000'in üzerinde olan' belediyeli yerleşmeler olduğuna göre, tüm kasabalarda bu nitelikleri bir arada bulmak mümkün gözükmemektedir.

KIRSAL VE ŞEHİRSEL ALAN AYRIMI

Hızlı şehirleşme ve beraberinde getirdiği ülke sorunları ile mücadelede geliştirilecek milli ve yerel politikalar için kırsal ve şehirseldari alanların tanımlanması ve ayrımı bir gerekliliktir. İzmir Kalkınma Ajansı (2021: 17) çalışmasına göre, üzerinde fikir birliği olan bu ayrım bir ihtiyaçtır. Ancak literatürde bu alanların tanımlanmasında bir fikir birliği olmadığından tanımları çeşitlilik göstermektedir.

Türkiye'de yerleşme literatüründe benzeşik bir 'şehir' tanımı olmadığı gibi, mevcut tanımlamalar daha ziyade nüfus ölçütüne dayandırılmış ve nüfus ölçütünde esas alınan ekstrem değerler de değişkenlik göstermiştir (bkz. Gürpınar, 1988: 49; Suher, 1996: 63; Özgür, 2005: 476; Yazar, 2006: 220; Tanış ve Ögüt, 2007: 133; Gürel Üçer, 2009: 121-122; Demir ve Çabuk, 2010: 210). Şehir nüfuslarının alt değerleri 10.000'den 250.000'e kadar, orta değerler 100.000'den 750.000'e kadar değişiklik gösterirken, üst değerlerin adeta sınırı yoktur. Üzmez (2018: 147)'e göre mevcut yasalardaki bazı dolaylı ifadelerden yola çıkarak şehirleri tanımlamada Özgür (2005:476)'ün geliştirdiği nüfus ölçütünü (orta ölçekli şehirler için 50.000-750.000) referans almak daha doğrudur. Nitekim yasalar, nüfusu 50.000'i geçen belediye teşkilatlı yerleşmelerde kadınlar ve çocuklar için koruma evleri /konukevi açma (6360 sayılı yasa ile 100.000'e çıkarıldı), stratejik plan yapılması ve belediye sınırlarına 5.000 m'den daha yakın duruma gelen civar belde ve köylerin tüzel kişiliğinin bu belediyeye katılmasına imkân sunarak (TBMM, 2005: m.11, 14 ve 41) bu nüfus grubundaki şehirleri alt gruptaki şehirlerden ayrı tutmuş ve üst grup için de nüfus limitini 750.000 olarak belirlemiştir (TBMM, 2004: m.4). Bu nüfus aralığı esas alındığında, 2010 yılında Türkiye'de 58'i il merkezi, 64'ü ilçe merkezi ve 2'si belde statüsünde olmak üzere 124 orta ölçekli şehir olduğu görülmektedir. 6360 sayılı yasa sonrası ise günümüzde 44'ü il merkezi, 17'si ilçe merkezi olmak üzere 61 orta ölçekli şehir mevcuttur. Belde statüsünde şehir ise yoktur (Üzmez, 2018: 148).

Günümüze kadar küresel ölçekte merkezi yönetim kurum ve kuruluşlarından yerel yönetimlere, akademisyenlerden diğer ilgili çevrelere kadar birçok farklı aktör konuyla alakalı çok sayıda çalışma ortaya koymuştur. Çalışmalarda kırsal ve şehirseldari alanları daha doğru tayin edebilmek üzere bazı metodolojiler yerel çözümler sunduğu için eleştirilmiş, küresel metodolojiler aranmış, evrensel metodolojiler geliştirilmeye çalışılmış ve hatta bazı metodolojilerin kullanımları önerilmiştir. Genel olarak kırsal ve şehirseldari alanların ayrımı üzerinde çalışmakta olan bu çevreler, ülkelerin genellikle idari sınırlara göre geliştirmiş oldukları tanımların, bu alanların birbirinden farklı olan niteliklerini ve aralarındaki etkileşim ve sürekliliği iyi yansıtmadığını vurgulayarak konu ile ilgili bazı açıklamalar yapmışlar ve kullanılabilir belirlenen kriterler üzerinde durmuşlardır. İzmir Kalkınma Ajansı (2021: 18)'nin aktardığı gibi bu kriterler: Ülkelerin politika belirleyicileri için birden fazla kriter türünün birleştirilmesi (Plessis vd., 2001), nüfus yoğunluğu ve sosyoekonomik göstergelerin kullanımı (Pizzoli & Gong, 2007), OECD kır - şehir tipolojisi ile birlikte sosyoekonomik göstergelerin kullanımı (Copus vd., 2008), OECD kır - şehir tipolojisine ek olarak yakınlık ve arazi örtüsü endekslerinin kullanılması (Jonard vd., 2009), idari sınırlar, nüfus yoğunluğu, yerleşmenin bölge içindeki önemi, morfolojik yapı, sosyoekonomik göstergeler, doğal yapı, ...vb kriterlerin kullanılması (Perlin, 2010), uydu verileri ile yerleşimlerin gelişme eğilimlerinin belirlenmesi (Corbane vd., 2019), Avrupa Komisyonu, FAO ve OECD tarafından geliştirilen "Şehirleşme Derecesinin Uygulanması" yönteminin kullanılması (Melchiorri vd., 2021), ...vb. Ancak kanaatimizce, ülkelerin ağırlıklı olarak idari sınırları esas alarak geliştirdikleri tanımlar (belde tanımı gibi), kırsal ve kentseldari alanların niteliklerini ve aralarındaki etkileşim ve devamlılığı tam olarak yansıtmamaktadır.

Pratikte ise kırsal ve şehirseldari alanların ayrımı hususunda genel olarak üç temel yöntemin kullanıldığı görülmektedir (UN, Statistical Commission, 2020): Bütünleştirme /aşağıdan yukarıya, ayrıştırma /yukarıdan aşağıya ve karma /hibrit yöntem. Günümüz gelinen noktasında uydular, coğrafi

bilgi sistemleri (CBS) ve veri toplama, analiz ve değerlendirme teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte mülki idare birimlerinin çeşitli yerleşim kısımları için istatistiki bilgiler elde edilebilir olmuştur. “Bütünleştirme /aşağıdan yukarıya” adı verilen bu yöntemde yerleşmelerin nüfus istatistikleri, adres kayıtları, idari hizmetler ve sosyoekonomik niteliklerine ilişkin veriler, coğrafi koordinatlar referans alınarak da toplanabilmektedir. Bu poligon noktası tabanlı veriler, idari sınırlar temelinde toplanarak bütünleştirilebilmektedir. “Ayrıştırma /yukarıdan aşağıya yöntemi” ise herhangi bir idari birim taban alınarak toplanmış nüfus istatistikleri ile uydu ve diğer uzaktan algılama verileri karşılaştırılarak araziden yararlanma durumunu yansıtan nüfus varlığı, yoğunlaşma alanları, imar ve bayındırlık durumu, binaların kapladığı alanlar, kat yükseklikleri ve işlevlerinin tahmini, ...vb. türünden verilerin bir arada kullanılmasını ifade etmektedir. Bu tahmini verilerde elbette bazı sapmalar olabilecektir. Ancak bu yöntemle toplanacak veriler yoluyla idari çalışmalarda karşılaşılan veri kısıtlılığı sorununu aşmak ve hedeflenen sonuçlara ulaşmaya imkân sağlayacak bulgular elde etmek mümkün olabilmektedir. Literatüre göre, idari sınırlara bağlı en sık karşılaşılan yaklaşımdır. Ancak bu yaklaşım, şehrsel işlevi, şehrsel yoğunluğu ve sosyoekonomik işlevleri dikkate almamaktadır. Ele alınan yöntemlerin birbirine göre avantaj ve dezavantajları olduğundan, araştırma verilerinin netlik, erişilebilirlik ve elverişlilik nitelikleri arasında denge sağlayabilmek için “karma yöntem” de kullanılabilir. Farklılıkları bir araya getirerek güçlü bir görevdeşlik oluşturan bu çözüm; idari ve coğrafi kayıtlar ile istatistiksel verilerin birlikte kullanılmasına ve istatistiki göstergelerin haritalanarak coğrafi kodlamalar biçiminde sunulmasına imkân tanımaktadır (İzmir Kalkınma Ajansı, 2021: 19).

Ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye farklılıklar gösteren sözü geçen kırsal ve şehrsel alanları Türkiye genelinde ve bölgeler özelinde birbirinden ayırt ederek tayin etmek gerçekten bu kadar titiz çalışmalar yapmayı gerekli kılmakta mıdır? Diğer taraftan, Türkiye özelinde bakıldığında 2012 (büyükşehir yasası) ve 2014 (bucakların kaldırılması) yıllarındaki yasal düzenlemelerle kırsal ve şehrsel alan belirleyicileri zaten anlamını büyük ölçüde yitirmiş, özellikle büyükşehir statüsü ile ülkede şehirleşme oranları suni olarak artırılmış ve bundan dolayı yerel politikaların belirlenmesinde kullanılabilecek çevresel perspektif büyük ölçüde kaybolmuşken, ülkede etkili ve verimli politika üretme ve izleme prosesleri de zarar görmemiş midir? Peki, gelinen bu noktada yapılması gereken nedir? Kır ve şehir ayrımı açısından bu kadar aranıp da tam anlamıyla ulaşılamayan şey nedir?

Basitçe, kırsal peyzaja sahip primer ekonomi alanı olan köyler, şehrsel peyzaja sahip sekonder ve tersiyer ekonomi alanları da şehirlerdir! Bu farklı coğrafyalar her koşulda birbirleri ile etkileşmektedir. Aynı ilçe sınırları içerisindeki merkezden yönetim koşullarında birbirinden farklı ölçeklerde ayrılan bu coğrafyalar, yerel yönetim koşullarında ise ‘belde’ statüsünde bir araya getirilebilmektedir (kırsal mahalle, şehrsel mahalle). Sıklıkla politika üreticilerin siyasal tercihleri ve çıkarlarına hizmet edecek belirli süreç ve durumlar karşısında ve şehrsel mekânın idaresi (belediye) maksadıyla yasaların belirlediği nüfus kriterini sağlamak üzere, belirli bir merkez etrafında bir araya getirilen bu şehir ve köyler, ‘ilçe merkezi’ ve ‘belde’ statüsünde yönetilmeye çalışılmaktadır. Bu durumda da asıl aranan, ulaşılamayan, yerine alternatifler geliştirilse de varlığı bir şekilde ifade edilemeyen olgu, bir coğrafya gerçeği olan ‘kasaba’ olgusudur. Kasabalar, bir organizma gibi gelişme gösteren kırsal ve şehrsel peyzajın doğal ve bütüncül olarak bir arada bulunduğu kompleks alanlardır. Siyaseten gerekli görülen durumlarda ise bazı kırsal ve şehrsel alanlar takdir edilen idari sınırlarla bir araya getirilerek suni bir şekilde oluşturulmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında kırsal ve şehrsel alanlar arasında ayırım yapabilmek üzere belirli kriterler üretmek ve bu kriterler yoluyla bu alanları tayin etmek çok da elzem görünmemektedir. Mekânsal örgütlenmeleri iyi analiz edildiğinde bu alanların yerleşme karakteri zaten birbirinden farklıdır. Ayrıca akademik coğrafi gözlemler, halkın ihtiyaç ve isteklerinin karşılanma düzeyi ile algıda seçicilik yoluyla bu farklılığı mekânda tespit etmek çok zor değildir. Esasen problem, çeşitli kriterler gözeterek kırsal ve şehrsel alanları birbirinden ayırt etmek değil, onları bir araya getirme çabasıdır. Bu çaba, bütünüyle şehrsel alanların kırsal alanları işgal etme stratejilerinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Temel sorun budur.

Nüfus büyüklüğü ölçütünü esas alan Köy Kanunu (TBMM, 1924)’nda nüfusu 2.000’den az olan yerleşmeler “köy”, 2.000 – 20.000 arasında olanlar “kasaba” ve 20.000’den fazla olan yerleşmeler ise “şehir” olarak tanımlanmıştır. Ayrıca mülki idarenin işleyişi, kamu hizmetlerinin sunumu, sevk ve idaresi bakımından başta Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) olmak üzere çeşitli kamu kurum ve kuruluşları idari statü ve nüfus büyüklüğü ölçütlerini dikkate alarak ilçe merkezleri dışında kalan tüm yerleşmeleri (köy bağlısı, köy ve beldeler) “kırsal alan” kabul etmektedir (bkz. TC. GTHB, 2015: 14). Yani

uygulamada, ilçe merkezi olmayan ve nüfusu 20.000'den daha az olan tüm yerleşmeler kırsal alandır. Bu durumda nüfus büyüklüğü ölçütüne göre ilçe merkezi olmayan 20.000'den fazla nüfuslu beldelerin pozisyonu tam olarak nedir? Kırsal mıdır? Şehirseldir? Bu hususu açıklığa kavuşturacak herhangi bir yasal çerçeve olmadığı gibi, herhangi bir resmi uygulamaya da rastlanmamıştır. Ancak nüfus büyüklüğü ölçütü bir yana bırakıldığında, bu defa "ilçe merkezi olmayan yerleşmeler kırsal alandır" yargısıyla karşılaşılır. Nitekim yasa, belediyesi olmayan ilçe merkezlerinde belediye kuruluşunu zorunlu kılarak (TBMM, 2005: m.4) ilçe merkezlerini şehirseldir alan kabul ederken; belediyelere, kasabaların kırsal alanlarında faaliyet gösterme görev, yetki ve sorumluluğu vermeyerek (bkz. TBMM, 2005: m.69) beldeleri tüm kısımları ile birlikte "şehirseldir alan" olarak kabul etmemiştir.

Ulusal ve uluslararası literatürde ve bazı kurumsal çalışmalarda kırsal ve şehirseldir alanların ayırımında ülkeden ülkeye ve bölgeden bölgeye değişen çeşitli yaklaşımlar kullanılmıştır. Burada söz konusu yaklaşımlar tekrar bilgilere yer vermemek için ayrıca ele alınmayacaktır. Ancak küresel ölçekte kır - şehir ayırımında son yıllarda değişen konjonktür dikkate alındığında özellikle uluslararası literatür ve kurumsal çalışmalarda bazı yeni yaklaşımların denenmiş olduğu görülmektedir:

Brezzi, vd. (2012: 24-32)'nin şehirseldir alanların büyüklükleri, ekonomik gelişmişlik düzeyleri, nüfus yoğunlukları ve kırsal nüfus oranları esas alınarak, 37 üyeli OECD ülkesinden 28'inde, 50.000 kişi ve üzerinde nüfuslu 1000 adet şehirseldir alan üzerinde yapmış oldukları araştırmanın bulgularına göre; nüfus yoğunluğunun 150 kişi /km² altında olan yerleşmeler kırsal alanlar olarak kabul edilmiştir. Nüfusun % 50'sinden fazlası yerleşmenin kırsal kesimlerinde yaşıyor ve geçimini bu alanlardaki doğal kaynaklardan sağlıyorsa o yerleşme "ağırlıklı olarak kırsal (predominantly rural)"; % 50-15 aralığında ise "orta /ara (intermediate)"; % 15'in altında ise "ağırlıklı olarak kentsel (predominantly urban)" alanlar olarak tanımlanmıştır.

Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (EUROSTAT)'ne göre kırsal alanlar, nüfusu 5.000'in altında ve yoğunluğu 300 kişi /km² altında olan yerleşmelerdir. Şehirseldir alanlar, nüfusu 50.000'in üzerinde ve yoğunluğu 1.500 kişi /km² üzerinde olan yerleşmelerdir. Ara yerleşmeler ise nüfusu 5.000 - 50.000 arasında ve yoğunluğu 300 - 1.500 kişi /km² arasında değişen büyüklüklerde olan yerleşmelerdir (EUROSTAT, 2018: 31-35). AB "NUTS Düzey 3" için kırsal alanda yaşayan nüfus oranı % 50'den fazla ise "ağırlıklı olarak kırsal bölgeler"; % 50 - 20 arasında ise "orta /ara bölgeler"; % 20'nin altında ise "ağırlıklı olarak kentsel bölgeler" olarak tanımlanmıştır (EUROSTAT, 2018)

Çalışmaların son 10 yıl içerisinde yapılmış olması /yeniliği, güncelliği, OECD ve AB ülkeleri arasından seçilen zengin örneklem kümesi, amacı, metodolojisi, bulguları, sonuçları ve özgünlüğü geçmişten günümüze bu alanda yapılan çalışmalarla kıyaslandığında Türkiye modeli üzerinde uygulanabilecek elverişli bir ölçek olarak görülmüştür. OECD ve AB topluluklarının ekonomik kalkınma ve işbirliğini esas alması, OECD'yi oluşturan ülkelerden ABD, Avustralya, Kore Cumhuriyeti, İsrail, Japonya, Kanada, Kolombiya, Meksika, Şili ve Yeni Zelanda dışındaki diğer 27 ülkenin Avrupa kıtasından olması ve Türkiye'nin örgütü oluşturan 20 kurucu ülke arasında yer alması ve Türkiye'nin AB'ne adaylık süreci gibi etkenler de bu ölçeklerin kullanımını desteklemektedir.

Kırsal ve şehirseldir alanların tespiti ya da birbirinden ayrılması sürecinde, Büyükşehir Belediye Kanunu ve Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne dayanan Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın "Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği"ne göre, büyükşehirlerde mahallelerin nüfusu ve sosyoekonomik durumu, imar edilmiş alan oranları, ilçe merkezine uzaklıkları ve belediye hizmetlerine erişebilirliği, ... vb (bkz. ÇŞİDB, 2021: m.3/c; TBMM, 2004: m.Ek-3) gibi üstesinden kolaylıkla gelinebilecek istatistiksel, CBS ve uzaktan algılama veri tabanlarına dayalı bazı kıstaslar dikkate alınırken, idari coğrafya temelli ayrıntılı mekân tipolojilerine ise yer verilmemiştir. Oysa bu kıstaslar ancak mahallelerin kendi içerisinde homojen yapıda olmaları durumunda iyi sonuç verebilecek özelliktedirler. Bu yüzden araştırma sahasında idari coğrafyacılar tarafından yapılacak detaylı mekân araştırmaları ile daha kapsamlı mekân tipolojilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Anılan yönetmelik çerçevesinde kırsal yerleşim özelliği taşıdığı tespit edilen mahalleler "kırsal mahalle" ve tamamı kırsal yerleşim özelliği göstermeyen mahallelerde 10.000 m² (1 hektar ya da 10 dönüm /dekar)'den az olmamak kaydıyla "kırsal yerleşik alanlar" belirlenebilmektedir (bkz. ÇŞİDB, 2021: m.3/c ve ç). İlgili yönetmelik böylece şehirseldir mahallelerdeki kırsal özellik gösteren sahaların üst

sınır ölçüsünü de ortaya koymuştur. Buna göre, şehrsel bir mahallenin kabul edilebilir azami kırsal alan ölçütü 1 hektara kadar olan sahadır.

İzmir Kalkınma Ajansı, 2021 yılında yayımladığı “İzmir ili kırsal ve kentsel alanlarının tespitine yönelik analiz çalışması” adlı istatistiksel, CBS ve uzaktan algılama veri tabanlarına dayalı çalışmasında kırsal ve şehrsel alanların tespiti /birbirinden ayrılması hususunda çeşitli analiz bulguları ortaya koymuştur. Çalışmanın İzmir ili kapsamında ele alınan ‘bulgular ve tartışma’ bölümlerinde büyük ölçüde “ilin kır – şehir mozaığı” sergilenmeye çalışılmıştır. Araştırmada kır – şehir alanlarının tespitinde kullanılan “lojistik regresyon” ve “karar ağaçları (machine learning)”, “şehirleşme oranı” ve “mahallelerin alt gruplara ayrılması” analiz yöntemleri ile kullanılan verilerin yapısı ve özellikleri açıklanarak, örgütlenme araçları ile birlikte sunulan analiz bulguları sistemli bir şekilde ortaya koyulmuş ve açıklanmıştır. Çalışmada tek merkezli kent modelinin varsayımları kullanılarak yerleşmelerin ‘inşa edilmiş alan miktarı’ ve ‘nüfuslarının’ merkezden çevreye doğru azalacağı (ilçe merkezine uzaklık) öngörüsü üzerinde hareket edilmiştir. Tek merkezli şehir modeli ülkemizdeki şehirlerin yerleşim yapısını açıklamada genellenebilir sonuçlar vermiş olsa da İzmir gibi başlı başına model olabilecek bir anakentteki durumu açıklamak üzere çok merkezli şehir modelinin de ele alınabileceği karma bir perspektif daha yararlı olabilirdi. Buna rağmen analiz bulguların değerlendirilmesi ile ilgili açıklamalarda varılmak istenen hedeflere büyük ölçüde yaklaşıldığı görülmektedir. Nitekim ister ‘nüfus eşiği’, isterse ‘idari statü’ esas alınsın ülkemizdeki şehrsel alanların genellikle ilçe belediyelerine bağlı mahallelerden oluşması genel bir kabuldür. Bundan dolayı machine learning (makine öğrenimi) yaklaşımına bağlı yöntemlerle belirlenen mahallelerin “shehrsel mahalleler”, diğerlerinin ise “kırsal mahalleler” olarak algılanması gayet tabiidir. Araştırmada, makine öğrenmesi yaklaşımının literatürde kabul gören ‘lojistik regresyon’ ve ‘karar ağaçları’ analiz yöntemleri ile araştırma sahasındaki köy ve mahalle (ilçe altı idari alan) yerleşmeleri düzeyi için nüfus, inşa edilmiş alan oranı ve ilçe merkezine uzaklık değişkenleri, ilçe düzeyi için nüfus ve sosyoekonomik gelişmişlik endeks değeri değişkenleri ve bunlara paralel olarak yerleşmelerin idari sınırları ile ilçe merkezlerinin koordinatları olmak üzere yedi farklı değişken üzerinde çalışılmış (İzmir Kalkınma Ajansı, 2021: 63) ve bu değişkenler üzerinden anakentin kırsal ve şehrsel mahallelerinin tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

TÜRKİYE’DE YERLEŞMELERİN İDARİ BAKIMDAN SINIFLANDIRILMASI

Coğrafya disiplini ve de coğrafyacıların ilgilendiği belki de en özel konulardandır ‘kasaba’ ve ‘kasabalı’ fenomenleri. Özellikle 1864 Vilayet Nizamnamesi’nden Cumhuriyet döneminde 1960’ların ortalarına kadar, ülkemizde kırsal alanlar ile il ve ilçe merkezleri arasındaki bağlantıyı en sağlıklı biçimde kurmayı amaçlamış ve bunu büyük ölçüde başarmış, ancak şehirleşmenin önem kazandığı bu tarihlerden itibaren işlevini kaybetmeye başlamış mülki idarenin ‘bucak /nahiye’ kademesi; onun kaybolan işlevlerini karşılayabilecek arayışlardan kırsal kesimi kalkındırma projeleri olarak ortaya çıkan “örnek köy, tarım kent, köy-kent ve merkez köy” gibi modeller ve nihayet ‘belde’ olgusu; hepsi ‘kasaba ve kasabalı’ olgusuna hizmet etmiş ancak yerini dolduramamış çabalar olmuştur. Günümüzde bunlardan sadece ‘belde’ kavramı kalmıştır. O da, büyükşehir statüsündeki il örgütlenmelerinin içerisinde resmen kaybolmuştur.

‘Semt’ kavramında olduğu gibi manası hemen anlaşılın ancak tanımlanmasında güçlük çekilen coğrafya jargonunun bazı güzide olguları coğrafya yazınından adeta silinip unutulmak üzeredir. Tıpkı mülki idarenin en stratejik basamağı olan bucak /nahiye kademesinin 2014 yılında resmen sistematik dışında bırakılması gibi, ‘kasaba’ olgusu da adeta ‘kent’ kavramının içine defnedilmek istenmektedir. Bu sebepten idari coğrafyada okuryazarlık /yetkinlik önem kazanmaktadır. Bu kavramsal olguları idari coğrafya sistematığı içerisinde en doğru şekilde anlamak, kavramak ve ifade etmek gerekmektedir.

Gerçekten de kasaba ve şehirlerin coğrafi görünüşleri birbirlerinden çok farklı özelliklere sahiptir ve aynı çatı altında birleştirilemezler. Bu yüzden coğrafya disiplininde farklı kavramlar olarak ele alınırlar. Nasıl ki, ‘köy /kırsal alan’ kavramı ile ‘kasaba’ hiçbir platformda ayrı bir tartışma konusu olmamışsa, ‘şehir /shehrsel alan’ kavramı ile ‘kasaba’ da tartışılmazdır. Coğrafi görünümü ne tam anlamıyla bir kırsal alan, ne de tam anlamıyla bir şehrsel alan özellikleri göstermeyen kasabalar, birbirinden farklı özellikler gösteren bu iki ekstrem alan arasında bir geçiş /gelişim kademesidirler. Bu gelişim bazı kasabalarda köye, bazı kasabalarda ise şehre daha yakın karakter özellikleri gösterse de, değişmeyen özellikleri ne köy, ne de şehir olarak bir bütünlük gösterdikleridir. O sebeple doğrudan

şehirsel alana dâhil edilemezler. Nasıl ki, yerleşmelerin fonksiyonel sınıflandırılmasında nüfus ölçütü yek başına yeterli değildir, salt bu ölçüt dikkate alınarak belediye teşkilatı kurulmuş bir yerleşmeye de 'şehirsel alan' diyebilmek için şartlar olgunlaşmış sayılmaz. Bunun için yerinde /sahada yapılacak akademik çalışmalar ve bu çalışma bulgularına dayalı bir coğrafyacı algısı ve değerlendirmesine ihtiyaç vardır. Nitekim geçmişten günümüze köy ve şehir ayrımında net bir coğrafya algısı ve kriterleri ortaya konulabilmişken, bu iki ekstrem kavram arasında gelişme gösteren kasabaların köye mi, yoksa şehre mi daha yakın olduğu, oransal olarak hangisine yakınlaşmış olduğu konusunda ezber kriterler geliştirmek zordur. Bu husus, mutlak yerel coğrafya analiz bulguları gerektirmektedir.

O halde yerleşmeler, idari coğrafya sistematigi içerisinde nasıl kategorize edilebilirler? Yerleşme coğrafyasında yaygın biçimde 'köy altı, köy, kasaba ve şehir' biçiminde tasnif edilen yerleşmeler, mülki idarenin yerel yönetimler sistematigine göre köyler, beldeler ve ilçe merkezleri şeklinde sınıflandırılabilirler (Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye'de mülki idarenin yerel yönetimler sistematigine göre yerleşmeler

İdari Birim	Yasal Statüsü	Yerel idare Statüsü	Adedi	Bağlı Merkezi İdare
Köyler	Tüzel kişilik	Köy Muhtarlığı	18291	Kaymakamlık
Beldeler	Tüzel kişilik	Belde Belediyesi	388	Kaymakamlık
Mahalleler				
<i>Şehirsel mahalle</i>	-	Mahalle Muhtarlığı	?	Kaymakamlık
<i>Kırsal mahalle</i>	-	Mahalle Muhtarlığı	?	Kaymakamlık
İlçe merkezleri				
<i>Merkez ilçe merkezi</i>	Tüzel kişilik	İl Belediyesi /Büyükşehir Belediyesi	51/30	Valilik
<i>Taşra ilçe merkezi</i>	Tüzel kişilik	İlçe Belediyesi /Büyükşehir İlçe Belediyesi	403/519	Kaymakamlık

Kaynak: İİGM, (2021).

Bu sınıflandırmaya göre 'kırsal idari alanlara' köyler başta olmak üzere ilçe merkezi ve varsa beldelerin kırsal mahalleleri; 'şehirsel idari alanlara' da ilçe merkezleri ve varsa beldelerin şehirsel mahalleleri dâhil edilebilmektedir. Ancak idari coğrafya saha çalışmaları ve algısı ile kırsal ve şehirsel mahalle tespiti /ayrımı yapılmadan beldelerin doğrudan şehirsel idari alanlar olarak kabulü, hatalı bir yaklaşım olacaktır. Nitekim idari coğrafya algısı kimilerine göre her ne kadar göreceli kabul edilse de yeryüzünün bir yerden diğerine değişen özellikleri karşısında bizzat yerinde yapılan saha çalışmaları tekniklerine dayalı olduğundan mevcut sit ve situasyon koşulları içerisinde güvenilir sonuçlar vermektedir. Buna en güzel örneklerden birisini fonksiyonel olarak Alaplı (Zonguldak) ilçe merkezi ile rekabet edebilecek Mollabey kasabasında görmekteyiz. Mollabey yerleşmesi, ilçenin Çayköy, Çiçekli ve Ahiler köyleri sınırındaki karayolu üzeri ve Alaplı çayı boyundaki köprübaşı konumu ile belediye teşkilatı olmadan şehirsel gelişme göstermiş, uzun yıllar hiçbir idari statüsü olmadan kırsal çevresine merkezlik görevi yapmış ve 2013 yılına kadar (720 kişi nüfuslu) köy bile olamadan fonksiyonel varlığını sürdürmüştür. Bu fonksiyonel yerleşme, 02.09.2012 tarihinde yapılan ilgili köy halklarının oylamasında Düğmeciler ve Karacallı (Çayköy) kırsal mahallelerin de bünyesine katılımı ile 2013 yılında ancak 'köy statüsü' kazanabilmiştir (Alaplı Kaymakamlığı, 2012). Günümüzde Alaplı çayı vadisi boyunca kıydan içeriye doğru uzanan karayolu üzerindeki köy yerleşmeleri tespiti taneleri gibi bir geçilirken, 7 km sonra köprübaşı konumundaki Mollabey'de mola veriyorsunuz ve hizmetler sektörünün envai çeşit ticarethanesi ve kurumu arasında (sağlık ocağı, ortaokul, eczane, inşaat malzemeleri, oto galeri, mobilyacı, süpermarket, demirci, marangoz, ... vb) kendinizi şehirde hissediyorsunuz. Ancak daha düne kadar müstakil bir muhtar bile olmayan merkezi yerleşme (Şekil 3).

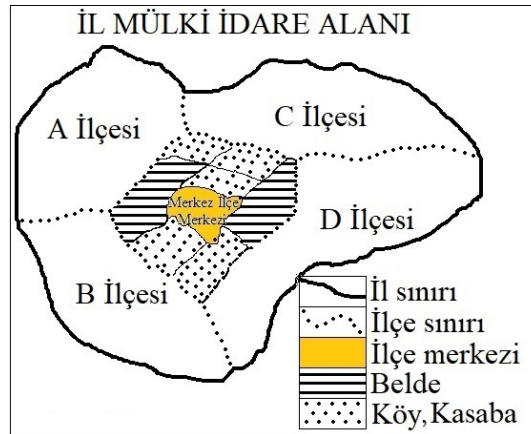

Şekil 3. Köy statüsündeki Mollabey (alaplı) kasabası.

Kasabanın yakın çevresine göre üst düzey şehrsel özellikler gösteren 'merkezi iş ve ticaret sahası' ve trafik yoğunluğunun konu edildiği yerel medya haberinin görseli (URL 2).

Burada kırsal (idari) alanları hazine arazileri ile birlikte muhtarlık yönetimindeki köyler, kasabalar ve kırsal mahalleler oluştururken; beldeleri ilçe merkezliği görevi olmayan belediye teşkilatlı köy ve *kasabalar* meydana getirmektedir. Bu köy ve kasabaların eskiden beri sahip oldukları sınırlar, aynı zamanda yeni kurulan belde yerleşmesinin de sınırlarıdır. Belediye sınırları (şehrsel idari alan) ise 'beledi hizmetler alanı' ve varsa 'mücvir alanlardan' oluşmaktadır. Dolayısıyla 'belde' ve 'belediye' kavramları ile 'belde sınırları' ve 'belediye sınırları' tanımları aynı anlamları karşılamamaktadır!

İlçe merkezleri ise kaymakamlık ve onun üstündeki valilik merkez yönetiminin sorumluk sahasındaki merkez ve taşra ilçelerinin merkez yerleşmelerine karşılık gelen köy, kasaba ya da şehirlerdir (Şekil 4). Tüzel kişilikleri olmayan muhtarlık yerel yönetimindeki mahallelerden meydana gelen merkez ve taşra ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur (TBMM, 2005: m.4). Böylece idari coğrafya sistematiğine göre yönetsel yerleşmelerin alt birimi köy, üst birimi de ilçe merkezidir. Zihinlerde 'il merkezi' algısı olsa da, orası da bir ilçe merkezidir (merkez ilçenin merkezi). Belde ise bu alt ve üst kademeler arasında kalan belediye teşkilatlı bir yerleşmedir. İlçe merkezleri ve beldelerin yaygın olarak şehrsel özellikler göstermeleri kuvvetli bir beklentidir. Ancak politika, politikacı, şehir, şehirleşme alt yapısı ve ölçütleri tam olarak oturmamış, gelişim sürecinde olan bazı ülke ve bölgelerde hem göreceli olarak, hem de yerleşme sistematiği bakımından köy ya da kasaba yerleşmeleri şeklinde ortaya çıkabilirler.

Şekil 4. Temsili il mülki idare alanı (H. Karagel).

Mülki Sınır Kavramı ve Mekânın İdaresi

Merkezi /merkezden yönetim, vatandaşlarının temel ihtiyaç ve zaman içinde değişen koşulların gereği olan taleplerine göre kamu hizmetlerini belirlemek, bunları en iyi şekilde temin etmek, yerinde ve zamanında sunmak bakımından yasalara uygun kararlar alma, uygulama /uygulatma, takibini yapma ve denetleme ile ilgili görev yetki ve sorumluluğun kendisinde /tek elde toplandığı, bunun için merkez /başkent ve taşra örgütleri bulunan yönetim modelidir. Başkent örgütü Cumhurbaşkanlığı ve Bakanlar Kuruludur. Merkez tarafından atanan il ve ilçe taşra örgütleri ise devlet tüzelkişiliğini temsil eden ve talimatları uygulamakla memur mülki idare birimleridir. Taşra örgütlerine yetki genişliği verilebilir (Odyakmaz vd., 2004: 164). Bu çerçevede mülki idare taksimatı, Devlet mülkiyeti altındaki ülke arazisinin (mülkün) il ve ilçelerden oluşan yönetim alanlarına bölümlenmesidir. Türkiye’de mülki idare coğrafi durum, ekonomik şartlar ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre ‘merkezi idare’ ve ‘mahalli /yerel idare’ olmak üzere ikili bir yapıya sahiptir. Mülki idarenin merkezden yönetiminin temelini ilçeler meydana getirmektedir (TBMM, 1982: m.126; TBMM, 1949: m.1). İlçeleri yer yer hazine arazileri, köyler – kasabalar, beldeler (belediye örgütlü köyler - kasabalar) ve ilçe merkezini (belediye örgütlü kasabalar - şehirler) meydana getiren mahalle türünden yerel idare birimleri oluşturmaktadır. İlçe merkezlerinde idare fonksiyonu olmayan sosyokültürel ve ekonomik bakımdan birden fazla mahalleyi temsil eden ‘mahalle üniteleri /semtler’ de oluşabilmektedir.

Hazine arazileri, ‘devletin özel mülkiyetindeki taşınmazlar’, ‘devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerler’ ve ‘devletle ilişkili yerler’ olmak üzere üç çeşittir. ‘Devletin özel mülkiyetindeki taşınmazlar’, hazine adına tapuda tescilli olan taşınmazlardır (Milli Emlak Genel Müdürlüğü, 2007: m.4ğ ve 4g). Hazine arazilerinin idaresi TC. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’na bağlı Milli Emlak Genel Müdürlüğü tarafından sağlanmaktadır. Milli Emlak Genel Müdürlüğü (01.08.2019)’ne göre, 281.980,6 km² olan toplam hazine arazisinin % 92’si hazine adına tescilli özel mülkiyet, % 5,8’i devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan mülkiyet ve % 2,2’si ise hazine ile ilişkili mülkiyettir (Tablo 2). Devlet mülkiyetinde olan hazine arazileri doğrudan yerleşme sınırlarının içerisinde yer alabilecekleri gibi, yaygın olarak sınırları birbiri ile çakışmayan yerleşmeler arasında kalmış ve sahiplenilmemiş dağlık alan, yayla, orman, milli park, doğal, tarihi ve kültürel sit alanları, maden, içme ve kullanma suyu havzaları, göl ve bataklıklar, akarsu yatakları, kıyı kumsalları ve dolgu alanları, tarla, bağ ve bahçeler, ...vb sahalara karşılık gelirler (Milli Emlak Genel Müdürlüğü, 01.08.2019b; Tablo 3). Yasaya göre, doğrudan devletin özel ve genel mülkiyeti durumunda olan hazine arazileri belirli prosedürler yerine getirilmediği sürece ilçe merkezi ve beldelerin belediye sınırları içerisine dâhil edilemezler (TBMM, 2005: m.4). Bundan dolayı ‘belediye teşkilatlı bir yerleşmenin sınırları, aynı zamanda belediye sınırları’ olmadığı gibi, ilçe merkezleri ve beldelerin yerleşim sınırları içerisinde kalan tüm alanlar da ‘kentsel idari alan’ olarak tanımlanamaz (bkz. TBMM, 2005: m.69).

Tablo 2. Hazine taşınmazlarının türlerine göre dağılımı

Taşınmazın Türü	Miktarı (Adet)	Toplam Adet İçinde Payı (%)	Alan (m ²)	Toplam Alan İçinde Payı (%)
Hazine Adına Tescilli	4.002.140	94,36	259.275.594.409	91,95
Devletin Hüküm ve Tasarrufu Altında (İşlem Gören)	136.757	3,22	16.305.230.602	5,78
Hazine ile ilişkili	102.276	2,41	6.399.809.395	2,27
Toplam	4.241.173	100	281.980.634.406	100

Kaynak: Milli Emlak Genel Müdürlüğü, 01.08.2019a.

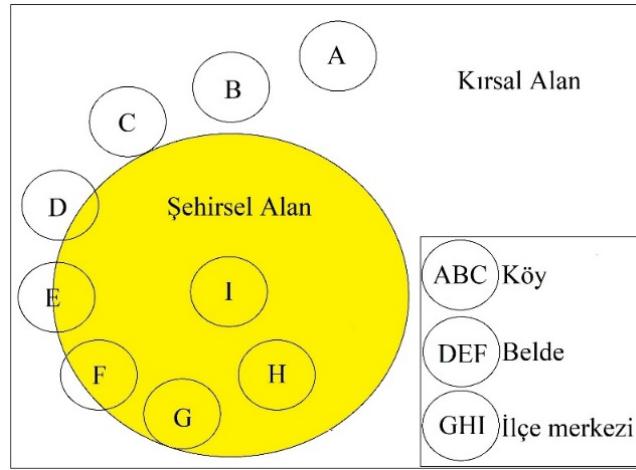
Tablo 3. Devlet yönetiminde olan taşınmazların cinslere göre dağılımı

Cins	Tescilli		DHTA		İlişkili	
	Miktarı (Adet)	Alanı (m ²)	Miktarı (Adet)	Alanı (m ²)	Miktarı (Adet)	Alanı (m ²)
Orman	480.066	200.108.587.551	1.372	2.741.705.350	2.595	1.765.814.508
Arazi	998.912	31.859.762.835	46.268	10.125.906.803	11.725	710.180.999
Tarla	1.408.632	18.073.524.411	27.251	508.038.679	30.612	810.585.864
Orta Malları	89.783	4.547.561.598	5.397	447.273.017	4.814	1.395.834.895
Arsa	499.741	1.805.647.340	10.863	72.518.259	13.073	666.876.375
Bağ-Bahçe	256.828	901.756.018	8.127	41.749.994	6.020	39.429.747
Bina	200.354	648.942.089	1.158	1.487.708	6.535	11.877.002
Su ve Su Ürün. Alan.	53.502	635.502.175	5.038	893.762.305	474	22.404.918
Maden ve Ocak Alan.	1.353	116.940.032	975	112.529.131	140	496.751.352
Tarihi ve Kültürel Alan.	4.177	94.061.054	522	2.893.909	386	1.079.423
Kıyı ve Dolgu Alan.	620	5.490.430	9.902	124.324.590	721	4.496.102
Diğer	8.172	477.818.876	19.884	1.233.040.858	25.181	474.478.210
Genel Toplam	4.002.140	259.275.594.409	136.757	16.305.230.602	102.276	6.399.809.395

Kaynak: Milli Emlak Genel Müdürlüğü, 01.08.2019b.

Hazine arazilerinden sonra mülki idarenin 'kırsal idari alanlar' kategorisi içerisinde köyler ve kasabalar dikkat çekmektedir. Nüfus kriterine göre yasa, nüfusu 2000'den az olan yurtları 'köy', nüfusu 2000 - 20.0000 arasında olan yurtları da 'kasaba' kabul etmektedir. *Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık* gibi orta malları bulunan ve *toplular* veya *dağınık evlerde* oturan insanlar *bağ* ve *bahçe* ve *tarlalarıyla* birlikte bir köy teşkil ederler. Yasayla köy sınırları belirlenirken eskiden beri köyün sayılan bütün *tarla, bağ, bahçe, çayır, zeytinlik, palamutluk, baltalık ve ortaklar* sınır içine alınırken; dağlık ve ormanlık alanda, ötede beride dağınık olan *evler, tarlalar, meralar* belirlenen sınırlar içerisinde kalmıyorsa parça parça en yakın köye *bağlı* sayılmakta, ancak sınır dışında bırakılmaktadır. Ayrıca bir köyün sınırlarının mutlaka komşu köy /köylerin sınırları ile birleşmesi gerekmez. Köy sınırları arasında eskiden beri hiçbir köyün malı sayılmayan devlet mülkiyeti, hüküm ve tasarrufu altında bulunan araziler de sınır dışında bırakılmaktadır (TBMM, 1924: m.1-4). Köy ve kasabalar her ne kadar coğrafi ve iktisadi şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre birbirlerinden farklı özellikler gösterebilirler de mülki idarenin en alt kademesinde yer aldıklarından, seçmenlerin oylarıyla göreve gelen *muhtarlık* tüzel kişiliğinin yönetimindeki kırsal idari alanları oluşturmaktadırlar. Beldelerde ise tüzel kişiliği haiz *belediye başkanlıkları* olup, yerel idare birimi sayılmayan mahallelerde muhtarların tüzel kişiliği ve taraf olma ehliyetleri yoktur (TBMM, 1924: m.36 ve TBMM, 1944: m.1). Merkez yönetimine karşı sorumlu olan köy muhtarları ile yerelden sorumlu belediye başkanlıkları ve mahalle muhtarlıkları beş yılda bir yapılan yerel seçimlerle belirlenmektedirler.

Mülki idarenin kırsal ve şehirselleşen yerel idare alanları arasında değerlendirebileceğimiz idare birimi ise beldelerdir (Şekil 5). Beldeler, özellikle 2010 yılı sonrası yayımlanan birçok idari coğrafya temelli çalışmada 'kentsel idari alanlar' kategorisi içerisinde değerlendirilmiştir. Oysa yerel idare bakımından kırsal alan yerleşmelerini temsil eden 'köyler' (Şekil 7'de A, B, C konumları) ile şehirselleşen yerleşmeleri temsil eden 'ilçe merkezleri' (G, H, I konumları) arasında bir geçiş kademesidir (D, E, F konumları). Şehirselleşen alan sınırı ile merkez arasındaki konumda yer alan beldeler genellikle 'ilçe /büyükşehir ilçe belediyelerine' (G, H), merkezdeki beldeler ise 'il /büyükşehir belediyelerine' (I) karşılık gelmektedir. Türkiye'de mülki idare tarihi incelendiğinde çok sayıda köy /kasaba ve belde siyasi faktörlerin devreye girmesiyle il /ilçe kuruluşu bakımından ilçe merkezine dönüştürülmüştür (bkz. Karagel, 2010).

Şekil 5. Yerel idarede kırdan şehre gelişim evreleri (H. Karagel).

Belde, belediyesi bulunan 5.000 ve üzerinde nüfuslu yerleşim yeri; belediye, belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir (TBMM, 2005: m.2/a ve 2/c). Belde, belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan 500 ve üzerinde nüfuslu 'mahalle muhtarlıkları' idarî birimlerinden oluşmaktadır (TBMM, 2005: m.2/d, m.9/2, m.14/b). Belediye binası ya da iş ve ticaret alanlarının yoğunluk gösterdiği mahalle merkez, diğerleri taşra mahalleleridir. Merkez mahallede şehirsel özellik ve gelişmeler nispeten daha iyi gözlenirken, taşra mahallelerinde kırsal özellikler baskın karakterdir. Belediye, mahallelere ihtiyaçların karşılanması ve sorunların çözümü için gerekli aynı yardım ve destek ile birlikte hizmetlerin mahalle ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışmakta ve aldığı kararlarda mahallelinin ortak isteklerini dikkate almaktadır (TBMM, 2005: m.9/3; Tablo 4, Şekil 6). Belediye örgütlü bir yerleşmenin sınırları içerisinde kalan kırsal alanlardan 'içme ve kullanma suyu havzaları' ile 'sit ve diğer koruma alanları' belediye sınırları içerisine alınmazken; genel imar düzeni ve temel alt yapı hizmetleri gereğince 'bağlı olduğu ilçe belediyesi' veya 'nüfusu 50.000 ve üzerinde olan bir belediyeye' 5 km'den daha yakın duruma gelen belde ve köyler söz konusu belediyelere katılabilmektedir. Nüfusu 2.000'in altına düşen beldeler ise belediye teşkilatları lağvedilerek köy statüsüne geri döndürülmektedir (TBMM, 2005: m.3, 4, 9 ve 11).

Belediyelerin düzenli şehirleşme, konut, sanayi ve ticaret alan ihtiyacının karşılanması bakımından imarlı ve alt yapı arsalar üretmek, konut, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konularla ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla iş birliği yapmak ve ortak projeler gerçekleştirmek, ... vb. görev, sorumluluk ve yetkilerini kullanabilecekleri alanlar belde yerleşmesinin belediye sınırları ile mücavir alanlarının 'özel kanunla korunması gerekli yerleri' ve 'tarım arazileri' dışında kalan kesimleridir (TBMM, 2005: m.69). Bu kesimler eskiden beri o yerleşim yerine ait sayılan tarla, bağ, bahçe, çayır, mera, otlak, yaylak, zeytinlik, palamutluk, fundalık, kuru, kaynak ve mesirelik gibi yerler ile kumsal ve plajlar, 'içme ve kullanma suyu havzaları' ile 'sit ve diğer koruma alanlarıdır'. Dolayısıyla belde yerleşmelerinin 'yerleşme sınırları' ile belediyelerin görev, sorumluluk ve yetkilerini kullanabilecekleri 'belediye ve mücavir alan sınırları' hemen her yerde birbiri ile örtüşmemektedir. Bu durumda bir belde yerleşmesinde 'yerleşme sınırları' ile belediyenin görev, sorumluluk ve yetkilerini kullanabileceği 'belediye ve mücavir alan sınırları' olmak üzere iki farklı idare sınırdan bahsedilebilir. Bu sınırlar ancak bütünüyle şehirsel alan özellikleri gösteren belde yerleşmelerinde birbir örtüşebilecektir.

Tablo 4. Türkiye mülki idare bölümleri envanteri (2022).

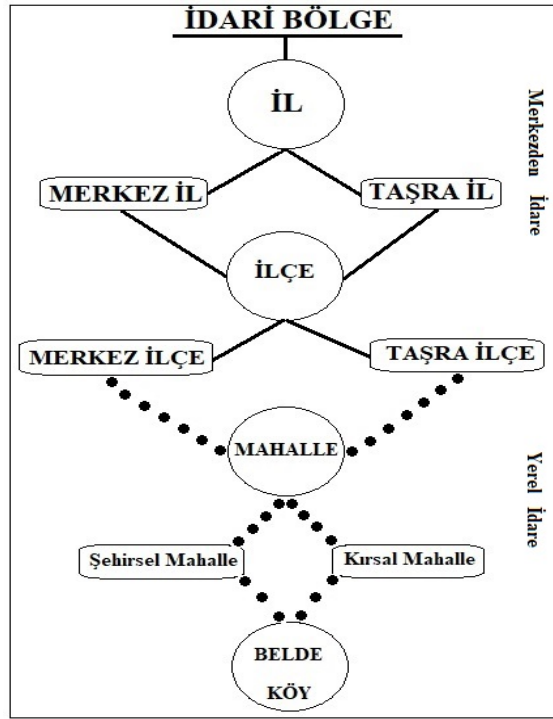
Merkezi İdare Birimleri	Sayısı	Yerel İdare Birimleri	Sayısı
İdari Bölge	-	Büyükşehir Belediyesi	30
İl (merkez il /başkent, taşra ili)	81	İl belediyesi	51
İlçe (merkez ilçe, taşra ilçesi)	922	Büyükşehir İlçe Belediyesi	519
Bucak* (merkez bucağı, taşra bucağı)	-	İlçe Belediyesi	403
Mahalle* (merkez mahalle, taşra mahallesi)	32175	Belde Belediyesi	388
Köy (merkez köy, taşra köyü)**	18292	Toplam	1391
Köy Bağlısı (köy-altı yerleşme: mahalle, ...vb)	23923		
Hazine Arazisi (devlet mülkiyetinde olan taşınmazlar)	4241173		

Kaynak: URL 3.

***Bucaklar**, 10.09.2014 tarih ve 6552 sayılı kanunun 129 maddesi hükmü gereğince lağvedilmiştir.

****Mahalleler**, il ve ilçe merkezleri ile beldeleri meydana getiren idari alanlardır. Genel olarak şehirsal özellik gösteren bu yerleşmeler, beldelerde kırsal karakter gösterebilirler.

*** **Köyler**, mülki idarenin yerel idareler sınıfında yer almasına karşın gerek ilçeleri meydana getiren en küçük idari birim oluşları ve gerekse yönetim organlarının bağlı oldukları ilçelerin mülki amirlerine karşı sorumlu olmaları dolayısıyla mülki idarenin 'merkezi idare' grubunda ele alınmıştır. 'Merkez köy' ve 'taşra köyü' tanımlamaları bucakların kaldırılması ile anlamını yitirmiştir.

Şekil 6. Türkiye'de mülki idare bölünüş kademeleri (H. Karagel).

Yerel idare birimleri, coğrafi ve iktisadi şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre bir araya gelerek merkezi idareyi temsil eden ilçeleri /kaza, ilçeler de illeri /vilayet meydana getirirler (TBMM, 1949: m.1). Gerekli görülen hallerde, belirli kamu hizmetlerinin sunumunda verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden fazla ili kapsayacak bir bölgede, yetki genişliğine sahip idari teşkilatlar oluşturulabilmektedir (TBMM, 1949: m.3). Söz konusu idari bölge, il, ilçe kademeleri merkezi idarenin taşra teşkilatlarıdır. 'Bucak /nahiye' kademesi ise 1864 - 2014 yılları arasında 150 yıl varlığını sürdürmesine rağmen kaldırılmıştır (TBMM, 2014: m.129). Merkezi idare taşra teşkilatlanmasının ana birimi olan ilçe kademesi; muhtelif sayıda hazine arazileri, köyler ve kasabalardan meydana gelen 'kırsal

idari alanlar' ile 'beldelerden' meydana gelirler. İlçenin sınırları, ilçe merkezi durumundaki yerleşmeyi (merkezi köy /kasaba ya da şehir) ekseriyetle çepeçevre kuşatan mahalli idare birimlerinden (taşra köyü /kasabası) en dışta olanların sınırlarıdır. Bu sınırlar, komşu ilçe /ilçelerin yerel idare birimlerinin sınırları ile çakışmadığı hazine arazilerine karşılık gelen kırsal sahalarda genellikle yeryüzünün doğal hatlarını izleyerek iki ya da daha fazla sayıdaki ilçeyi birbirinden ayırmaktadır. Mülki idare amirleri olarak idari bölgeler ve illerin başında merkez yönetimi tarafından atanan valiler, ilçelerde ise kaymakamlar görev yapmaktadır. Yasaya göre ilde, 'devlet ve hükümet temsilcisi, bakanlıkların mümessili ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtası' (TBMM, 1949: m.9) olan valinin tanımı, "Cumhurbaşkanının temsilcisi ve idari yürütme vasıtası" (TC. Cumhurbaşkanı, 2018: m.138) olarak değişmiş ve görev süreleri de Cumhurbaşkanı'nın görev süresiyle sınırlanmıştır. Valilere bağlı olarak müşterek kararname ile atanan kaymakamların görev yerleri ve görev süreleri (2 - 5 yıl) atama yönetmeliğine tabidir. Bucak müdürlükleri ise bucak idari kademesi ile birlikte lağvedilmiştir.

Mülki idarenin birinci kademesinde ve bölgesel tasnifte 'fonksiyon bölge' kategorisinde yer alan il idare alanlarının merkezine pratikte 'il merkezi' adı verilse de, sistematikte bu alanlar 'merkez ilçelerdir'. Valiliğin bulunduğu yerleşme (merkezi köy /kasaba ya da şehir) de bu ilçede yer almaktadır: Merkez ilçe merkezi. Diğer ilçeler 'taşra ilçeleridir'. Kanunla tüm ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunlu olduğu gibi, yine kanunla toplam nüfusu 750.000'den fazla olan illerde de sorumluluk alanı il sınırlarına kadar genişleyen 'il belediyeleri', büyükşehir belediyelerine dönüştürülmektedir (TBMM, 2012: m.5 ve 6). Büyükşehir belediyesi statüsü kazanan il idari alanları içerisindeki merkez ilçeler kendi içinde birden fazla ilçeye bölünerek 'metropolitan ilçesi' ya da 'semt ilçesi' ve belediyeleri, taşra ilçeleri ise 'büyükşehir ilçesi' ve belediyeleri olarak adlandırılmış ve tüm büyükşehir ilçe belediyelerinin üstünde koordinasyonu sağlayacak bir 'büyükşehir /anakent belediyesi' kurulmuştur. Ayrıca tüzel kişiliği olmayan birden fazla mahalle muhtarlığından oluşan 'ilk kademe belediyesi' statülü yerleşmelerdeki belediye örgütleri ile kırsal idari alanların tüzel kişilikleri aynı yasayla tümünden kaldırılmış ve aynı isimle 'mahalle' statüsüne geçirilmiştir (TBMM, 2012: m.1/3 ve 4). Böylece bazı büyükşehir statüsündeki illerin 'tek mahalleden' oluşturulan kasabalarının 'şehirleşmiş alanlarında' zaman içinde kırsal özelliklerin geri kazanılmış olduğu gözlenmiştir (Hacıpaşa /Altınözü /Hatay, ...vd). Şehirselleşmelerin kaybolması şeklinde geriye doğru işleyen bu süreç (köyleşme), özellikle 2012 yılında büyükşehir statüsü kazanmış tüm illerde görülebilmektedir.

İlçede, ilçe merkezi dışındaki yerleşmelerden belediye teşkilatları bulunmayanlar, coğrafyacılara tespitiyle kasaba ya da şehir özellikleri gösterebilirler dahi, yönetsel olarak 'kırsal idari alandır' (Mollabey /Alaplı /Zonguldak, ...vd). Belediye teşkilatları bulunanlar ise coğrafyacılara tespitiyle kırsal yerleşme olsa dahi yönetsel olarak 'ilçe merkezi' ya da 'beldedir' (Sumbas /Osmaniye, Polateli /Kilis, ...vd). Bu bağlamda ilçe idare alanları içerisinde yer alan yerleşmeler idari statüleri ve belediye /belediyesiz oluşlarına göre 'köyler /kırsal idari alanlar', 'beldeler' ve 'ilçe merkezleri' olarak üç kısımda ele alınmaktadır. İlçe yönetimini temsil eden kaymakamlıklar, ilçe merkezi durumundaki merkezi köy, kasaba ya da şehirde teşkilatlanmışlardır (TBMM, 1949 ve TBMM, 2005). Normal statülü merkez ilçeler, büyükşehir statüsünde metropolitan ilçelere, taşra ilçeleri de büyükşehir ilçelerine dönüşürken; normal statüde ilçeleri meydana getiren kırsal idari alanlar ve beldeler, büyükşehir statüsünde tüzel kişiliklerini kaybederek mahalleye dönüştürülmüştür.

Sözlük anlamı; büyükçe bir köy, kasaba ya da şehrin yönetsel olarak en küçük parçası (TDK, 2022c) olan mahalle, şehrin en temel birimi olarak; idari sınırlardan bağımsız, sosyal örüntüsüyle aidiyeti simgeleyen, şehri bir deneyimin öbeğe dönüştürdüğü, 'yer' algısına sahip semt kavramından belli belirsiz bir biçimde ayrılmaktadır (İlkay, 2014, 119). Başka bir tanımlamada "benzer sosyokültürel özellikler ve sıkı ilişkilere sahip bireylerden oluşan, üretim tarzı, sosyal yaşam düzeni ve çeşitli toplumsal ihtiyaçların karşılanması bakımından kendine yeterli ve bu nedenle dışa kapalı bir yerleşim yeri" (Turan & Ayatac: 2020: 194) biçiminde semte benzer anlamda kullanılan mahalle kavramı, gerek disiplinler-arası özelliği ve gerekse şehirleşme süreçlerindeki değişim ve dönüşüm nedeniyle günümüzde adeta semt kavramının yerini alacak bir derinlik kazanmıştır. Ancak İlkay (2014: 119), semtlerde mahalleden farklı olarak, idari sınırlardan bağımsız 'zamanla kazanılmış tarihsel bir anlam' ve 'üretmiş kolektif bir algı' olduğunu savunarak, "mahalleden büyük, birkaç mahalleyi içine alabilen, alışveriş-egitim-kültür mekânlarının iç içe bulunduğu derin bir ana caddeden oluşan, ilçeye bağımlı, kendi içinde müstakil yerdir. Her semtin ayırt edici sosyokültürel ve ekonomik bir özelliği vardır. Bazı semtler hemşeriliği ile bazıları üretim tarzı ile bazıları da ticareti ile ünlenmiştir" (URL 4) şeklinde yapılan açıklamayı destekler

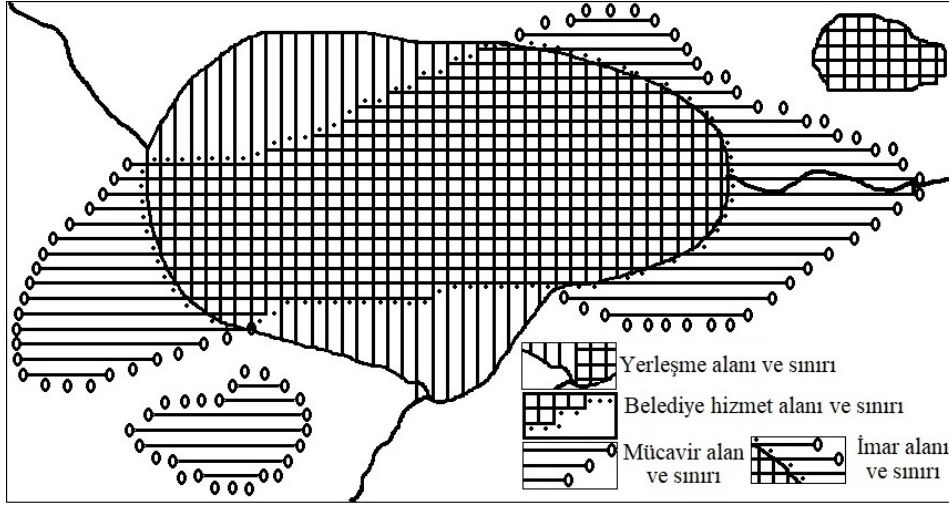
gibidir. Alver (2010: 117) ise semt bahsine girmeden mahallenin 'mekân ile yaşamın iç içe geçmişliğini' sembolize ettiğini savunmuştur. Turan & Ayatac (2020: 194)'a göre de mekân ile toplum arasındaki karşılıklı ilişki, mahalleyi soyut bir kavram olmaktan çıkarıp; coğrafi konumu, barındırdığı toplumu, toplumun tarihi ve kültürü gibi paydaşları ile birlikte anlam kazanmasını sağlamaktadır. Bu anlamlar, iki kavram arasında gerçekten belli belirsiz bir yakınlık ve ilişki olduğunu ifade ettiği gibi, genel bir mahalle kabulünden bahsetmeyi de güçleştirmektedir. Hatta ortaya koydukları anlamlar birbiri yerine kullanılabilir özelliktedir. Aralarındaki dikkat çeken farklılık, mahallenin fiziksel idari sınırlara sahip olması, semtin ise fiziki idari sınırlardan bağımsız çevrimiçi fonksiyonel sınırlara sahip olmasıdır. Bu durum, bizi semtlerin mahalleden çok daha geniş alanlar ve anlamlar ifade ettiği şeklinde bir düşünceye sevk etmektedir. Nitekim günümüz metropol ilçelerinden bir çoğu 1950'lere kadar *şehirsal mahalle* ve 1990'lara kadar birden fazla mahalleden oluşan mahalle üniteleri (*semtler*) olarak algılanmıştır (bkz. Eyice, 1965, Maydaer, 2008; Can, 2009; Güncüoğlu, 2009; Gözeler, 2011 ve 2012; İlkay, 2014; ...). Bu algıyı Çelik (2000) de desteklemektedir. Ona göre, şehir içindeki yerleşmelerin kademelenmesinde semt, bir mahalleler ünitesine karşılık gelmektedir. Bir semt ünitesi ise 6- 8 ya da 10 mahalleden oluşmaktadır.

Bu genel çerçeve içerisinde yer alan 'şehirsal /kentsel idari alanların' mülki idare taksimatı hiyerarşisi içerisindeki yeri tam olarak neresidir?

"Şehirsal İdari Alan" Olgusu

Yasaya göre, yerleşim yeri sınırları içerisinde kalan tarla, bağ, bahçe, çayır, mera, otlak, yaylak, zeytinlik, palamutluk, fundalık yerler ile kumsal ve plajlar belediye sınırları içerisine alınırken (TBMM, 2005: m.5/a); içme ve kullanma suyu havzaları ile sit ve hazine arazileri gibi kırsal koruma alanları belediyelerin sınırları içerisine alınmaz (TBMM, 2005: m.4). Yasa maddelerinden anlaşılacağı üzere 'yerleşmelerin eskiden beri bilinen sınırları' ile 'belediyenin faaliyet göstereceği sınırlar' daima birbiri ile örtüşmeyebilir. Özellikle ilçe merkezi olmayan yerleşmelerde belediyenin kuruluşu ile birlikte belde statüsü kazanılmış olduğundan 'yerleşme sınırı' artık 'belde sınırındır' ancak daima 'belediye sınırı' olmayabilir. Teorikte problemin odak noktası bu algı yanılsamasıdır. Pratikte ise yerleşim yerine ait tarla, bağ, bahçe, çayır, mera, otlak, yaylak, zeytinlik, palamutluk, fundalık, ...vb. yerlerin kasabaların kırsal alanları olduğu ve ahalisinin de geçimini büyük ölçüde bu alandaki mahallî tarımsal aktivitelerle (*ziraat, hayvancılık, avcılık, balıkçılık, ormancılık, madencilik, ev tipi zanaatkârlık, ...vb*) sağlayan çiftçiler olduğu görülür. Belediyeler ise söz konusu yerleşmelerin iş ve ticaret alanları ile meskûn alanları başta olmak üzere diğer şehirsal fonksiyon alanları, cadde, sokak, yol, ...vd. alt ve üst yapıyı ilgilendiren mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamakla memur kuruluşlar olarak; kamu hizmetlerini şehirsal alanlarda sürdürme refleksi ya da geleneği gösterirler. Buna göre, en dar alanı 'belediye sınırları ile çevrili alan' olmak üzere, varsa 'mücvir alanı' da içine alan şehirsal kullanımlar yerleşmenin 'imar sınırları' içerisinde kalmaktadır. Bu bağlamda, doğrudan devlet mülkiyeti, hükmü ve tasarrufu altında bulunan hazine arazileri ile pratikte çiftçilerin tarımsal kullanımına ayrılmış köy kısımları belediyelerin şehirsal hizmet ve faaliyet alanları arasında yer almamaktadır. Bu durumu yasa şu şekilde açıklamaktadır:

"Belediye; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla belediye ve mücvir alan sınırları içinde, özel kanunlarla korunması gerekli yerler ile tarım arazileri hariç imarlı ve alt yapı arsalar üretmek; konut, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konuda ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla iş birliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirmek yetkisine sahiptir" (TBMM, 2005: m.69) İşte, bahse konu 'şehirsal /kentsel idari alanlar', ilçe merkezleri ve beldelerin korunması gerekli yerler ile tarım arazileri dışında kalan, imar sınırları kapsamındaki 'belediye faaliyet alanlarıdır' (Şekil 7).

Şekil 7. Kasabaların temsili şehrsel /kentsel idari alanları: "belediye faaliyet alanı" (H. Karagel).

Türkiye’de 2010 yılı sonrasında akademik makale, bildiri ve yüksek lisans tezleri düzeyinde adeta patlama gösteren idari coğrafya çalışmalarının temel referans kaynağı olan Özçağlar (2011: 137-138), "kasabalar ve şehirler birbirlerinden farklı özelliklere sahip yerleşmelerdir. ... belediye teşkilatlı yerleşmelerin tümünü şehir, kasaba ayırımı yapmadan 'kentsel yerleşmeler' başlığı altında toplamaktayız. ...belediye örgütlü yerleşmelerin içerisinde yer aldıkları idari alanları 'kentsel idari alan' olarak adlandırmaktayız" der. Kavramsal ve kuramsal açıdan tartışmalı bulduğumuz bu ifadeler, gerek yerleşme coğrafyası ve gerekse idari coğrafyanın yerleşmeleri 'coğrafi karakteri ve idare fonksiyonuna göre sınıflandırma' sistematiğini yeniden ele almayı gerektirmektedir. Bununla birlikte aynı eserin 'kentsel yerleşmeler' başlığı altında bir taraftan yukarıdaki ifadelerin ne kadar yararlı olabileceği eleştirilirken, diğer taraftan ülke insanları sosyolojik ortam bakımından sadece 'köylü' ve 'kentli' olarak değerlendirilmekte ve nüfusun demografik özellikleri ele alındığında da 'kır nüfusu' ve 'kent nüfusu' şeklinde genel bir ayırım yapıldığından hareketle, kasabalara da şehirler gibi 'kent' kavramı içerisinde yer verildiği usulünce gerekçelendirilmiştir (Özçağlar, 2011: 61).

Karagel (2022: 9-10)'in de belirttiği gibi burada çelişki yaratan durum, 'belediye' kuruluşudur. Nitekim belediyeler, doğasında 'şehrsel alanlara odaklanma' refleksi gösteren tüzel kişiliklerdir. Bundan dolayı belediye teşkilatlı yerleşmeler arasında ayırım yapılmaksızın hepsi 'şehrsel yerleşmeler' odağında bir araya getirilmiş ve belde yerleşmesi tüm kısımları ile birlikte 'şehrsel /kentsel idari alan' olarak tanımlanmıştır. Ancak bahis konusu alan, üzerinde farklı fonksiyonlara sahip 'yerleşme sınırı', 'belediye sınırı', 'mücavir alan sınırı' ve 'imar sınırı' olmak üzere dört farklı sınır olgusundan bahsedebileceğimiz kompleks bir alandır. Mücavir alan, belediye sınırları dışında, belediyenin şehrsel kullanımına sunulmuş planlama alanlarını ifade ederken (TBMM, 1985: m.5), mücavir alan sınırları ile birleştiğinde genişleyen belediye görev ve hizmet alanları da belediyenin imar sınırlarını ortaya koymaktadır.

Yasaya göre 'belde', belediyesi bulunan yerleşim yeridir (TBMM, 2005: m. 3/c). Yerleşim sınırları içerisindeki tarımsal kullanım alanları belediye sınırları içinde kalırken (TBMM, 2005: m.5/a), hazine arazileri ve diğer koruma alanları sınır dışında bırakılır (TBMM, 2005: m.4). Belediye; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla özel kanunlarına göre korunması gerekli yerler' ile tarım arazilerini kapsamayacak şekilde 'belediye' ve 'mücavir alan' sınırları içinde faaliyet gösterme görev, yetki ve sorumluluğuna sahiptir (TBMM, 2005: m.69). Buna göre, en dar alanı 'belediye sınırları ile çevrili alan' olmak üzere, varsa 'mücavir alanı' da içine alan şehrsel kullanımlar yerleşmenin 'imar sınırları' içerisinde kalan alanlardır. Teorikte, doğrudan devlet mülkiyeti, hükmü ve tasarrufu altında bulunan hazine arazileri ile pratikte çiftçilerin tarımsal kullanımına ayrılmış köy kısımları belediyelerin şehrsel hizmet ve faaliyet alanları arasında yer almadığından, yukarıda aynı kanunun 4 maddesinin ilgili kısımlarında anlam birliğinin sağlanması bakımından '3/c' ve '5/a' maddelerinin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE ÖNERİLER

Bu çalışmada amaçlanan, yerel yönetimler kapsamı içerisinde yer alan '*şehirsel alanlar ve idaresi*' ile Türkiye idari coğrafya çalışmalarında sıklıkla yer verilen '*şehirsel idari alan*' kavramlarının "*mülki idare sistematüğinde tam olarak nereyi ifade ettiğii*" ve özellikle '*kasabaların*' idari sınıflamadaki yerinin ne olduğu sorunsalı üzerinde yapılan idari coğrafya analizleri ile řu sonuçlara ulaşılmıştır:

* Mekân ve idaresi bakımından coğrafya bilimi ile idare bilimi arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişki coğrafyacıların ve mülki idarede görev alacak tüm idarecilerin yetiştirilmesinde eğitim müfredatlarında mutlak '*idari coğrafya eğitimine*' yönelik derslerin yer alması ile sağlanabilir. Bu derslerin, eğitim düzeyi doktora seviyesinde olan '*beşeri ve ekonomik coğrafyacılar*' tarafından verilmesi sürecin en hassas noktasıdır.

* Türkiye'de yerel idarenin temeli olan *köy* ile merkezden idarenin temeli olan *ilçe* kademeleri arasında sürdürülebilirlik bakımından stratejik yer tutan, yerel ve merkez idarenin buluşma noktası 150 yıllık *bucak /nahiye* kademesi yaklaşık son 50 yıllık süreçte önce işlevsiz hale getirilmiş, sonra da kaldırılmıştır. Bu kayıp, Türkiye idari coğrafyasının en önemli sorunlarından birisi olarak sürekli gündeme gelmiş, yerine farklı kırsal kalkınma projeleri ile çözümler aranmış; varlığı aranır, yokluğu tartışılır olmuştur.

Şehirleşme ve özellikle büyük-şehirleşme süreci /çabası içinde olan Türkiye'de '*bucak /nahiye*' idari kademesinin son 50 yılda kaybolan işlevlerini karşılayabilecek kırsal kesimi kalkındırma projeleri olarak ortaya çıkan '*örnek köy, tarım kent, köykent, merkez köy*' modelleri ve nihayet '*belde*' olgusu, '*kasaba ve kasabalı*' olgusuna hizmet etmiş ancak yerini dolduramamış beyhude çabalar olarak kalmıştır. Bu durumu ülke genelindeki pilot uygulamalarından beklenen sonuçlar alınamayan kalkınma modelleri ve büyükşehir statüsündeki il örgütlenmelerinin içerisinde resmen kaybolan belde örneğinde görebilmekteyiz.

* Kırsal ekonominin hâkim olduğu yerleşmelere nüfus büyüklükleri dikkate alınarak kazandırılan belediye teşkilatları, bu kırsal ekonomi çevrelerinin şehirleşme süreçlerini göçler, ...vb. nedenlerle sağlıklı bir zeminde işletemediğinden buraları hem kasabalaştıramamış, hem de kırsal dokusunu bozarak adeta hüviyetsiz bırakmıştır. Günümüzde bu tabloyu;

- Coğrafi anlamda kasaba niteliğii kazanmış ancak büyükşehir statüsündeki bir ilde yer aldığı için resmen belediye teşkilatı kurulamayan ya da mevcut belediye teşkilatı lağvedilen yerleşmelerde,

- Coğrafi anlamda kasaba niteliğii kazanmış ancak belediye teşkilatı olmadığından köy statüsü devam eden yerleşmelerde,

- Nüfus büyüklüğü ya da ilçe merkezliğii sıfatı ile belediye teşkilatını koruyan ancak henüz kasabalaşamamış köylerde,

- Nüfus büyüklüğü nedeniyle belediye teşkilatı kurulan köylerde,

- Nüfus kriteri nedeniyle belediye teşkilatı lağvedilen kasabalarda,

- Büyükşehir statüsündeki bir ilde yer aldığı için '*şehirsel alanın kırsal mahallesi*' kabul edilen köy ve kasabalarda

- Büyükşehir statüsündeki bir ilde yer alan bir kasabanın "*1 hektardan (10.000 m²) küçük kırsal yerleşik alanlarında*" sıklıkla rastlamak mümkündür.

Görüldüğü üzere hemen her koşulda bu doku tutarlı olmadığı gibi, bu tablonun '*öyle kabul edilmesi*' de mümkün gözükmemektedir. Haliyle, akademik bakımdan "*belediye teşkilatlı her köy ya da kasabayı şehirsel alan-mış gibi*" göremeyiz. Bundan dolayı beldeleri kırsal ve şehirsel idari alanlar bahsinde nereye konumlandırmamız gerektiğii hususu önem kazanmıştır. Eskiden beri TÜİK, ...vb. kamu kurum ve kuruluşları meseleye istatistiksel analiz ve değerlendirmeler olarak yaklaştıklarından "*belde ve köyler*", akademik düzeyde kimi idari coğrafya çalışmasında ise bütün beldeler kasaba kabul edildiğinden "*belde ve şehirler*" yani kentsel yerleşmeler /kentsel idari alanlar" şeklinde sınıflamalar yapmıştır. Bu durum idari coğrafyada kavramsal ve kuramsal bakımdan karmaşaya neden olmuştur.

* Şehirsel alanlar, şehir ve ilgili şehir kısımlarından ibaret olduğundan; şehir, bir şehirsel alanın merkezi değil, tüm kısımları ile birlikte kendisidir! Bu sebeple, kırsal ve şehirsel alanlar korunması gereken *'ekolojik sahalar'* olarak görülmelidir.

* Kasabalarda ortalama şehirsel nitelikleri daima bir arda bulmak mümkün olmayacağından, kasabalar coğrafi algı ve çok değişkenli araştırma bulgularına dayanan kırsal ve şehirsel özelliklerine göre ayrı mahaller halinde tahlil edilmelidir. Aksi hallerde idari alanın kırsal ve şehirsel nüfus değerleri ile sosyo-ekonomik niteliklerinin tespitinde hatalı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

* Türkiye'de idare ile ilgili mevcut yasalar, nüfusu 50.000'i geçen belediye teşkilatlı yerleşmeleri alt gruptaki yerleşmelerden ayrı tutarak bir ölçüde şehir tanımlamasında belirli bir nüfus ölçütü ortaya koymuştur. Ancak Türkiye'de özellikle 6360 sayılı yasa sonrası bu nüfus ölçütüne uyan belde statüsünde bir şehir yerleşmesine rastlanmamıştır.

* Türkiye'de 2012 (büyükşehir yasası) ve 2014 (bucakların kaldırılması) yıllarındaki yasal düzenlemelerle kırsal ve şehirsel alan belirleyicileri anlamını büyük ölçüde yitirmiş, özellikle büyükşehir statüsü ile ülkede şehirleşme oranları suni olarak artırılmış ve bundan dolayı yerel politikaların belirlenmesinde kullanılacak çevresel perspektif büyük ölçüde kaybolmuştur.

* Türkiye'de;

- Köy Kanunu'na göre *'nüfusu 20.000 ve üstünde olan yerleşmeler'* ile Belediye Kanunu, TÜİK, ...vb. kamu kurum ve kuruluşlarının uygulamalarında ve genel kabul olarak *'ilçe merkezleri /belediyeleri'* şehirsel alandır.

- Belediye Kanunu, belediye kurulmasını zorunlu kıldığı *'ilçe merkezlerini'* şehirsel alan sayarken; belediyelere, bağlı oldukları yerleşmelerin kırsal alanlarında faaliyet gösterme yetki ve sorumluluğu vermeyerek beldeleri *'bütünsel bir şehirsel alan'* saymamıştır.

- OECD ülkeleri için yapılan araştırmalarda *'nüfus yoğunluğunun en az 150 kişi (km²)' ve 'kırsal nüfusun % 15'e kadar olduğu yerleşmeler'* şehirsel alan kabul edilmiştir.

- AB'ne göre de şehirsel alanlar nüfusun en az 50.000 kişi, yoğunluğun en az 1.500 kişi (km²) ve toplam nüfus içerisinde kırsal nüfusun % 20'ye kadar olduğu alanlardır.

- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının esasen idari coğrafya temelli mekân tipolojilerini dikkate almadığı *"kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alan yönetmeliği"* ise şehirsel özellik gösteren mahallelerdeki kırsal alanlar ile ilgili bir ölçü /ölçüt ortaya koymuştur: Buna göre *'bir şehirsel mahallenin kabul edilebilir azami kırsal alan ölçütü en fazla 1 hektardır (10.000 m²)'*.

* Nüfus ölçütü dikkate alınarak belediye teşkilatı kurulan kasabalara *'şehirsel alan'* diyebilmek için diğer coğrafi şartların da olgunlaşmış /olgunlaşmadığı önemlidir. Aksi halde *bucak /nahiye* idari kademesi gibi, *'kasaba'* olgusu da adeta *'kent'* kavramı içinde işlevsiz kalacaktır. Buna göre son tahlilde, idari coğrafya sistematığı içerisinde mülki idarenin temeli ilçeleri meydana getiren yerleşmeleri yönetsel sınırları ve yönetim fonksiyonu bakımından köyler, beldeler ve ilçe merkezleri şeklinde sınıflandırılabiliriz.

Söz konusu yönetsel yerleşmeler sınıflamasında kırsal idari alanlar kapsamına *'köyler'* ve varsa *'beldelerin kırsal mahalleleri'*, şehirsel idari alanlar kapsamına da *'ilçe merkezleri'* ve varsa *'beldelerin şehirsel mahalleleri'* girmektedir. 'Belde' kavramı birebir *'kasaba'* olgusunun yerine kullanılırken, *'köy-altı yerleşme'* ve *'semt'* gibi olgular ise idari sınırlar ve yönetim fonksiyonundan yoksun olduğundan sınıflamada yer almamıştır. Ayrıca *'il'* ve *'ilçe'* kavramları da mülki idare alanlarını çevreleyen sınırlar olarak (bilindiği gibi) herhangi bir yerleşmeyi işaret etmezler.

* Beldeleri meydana getiren yerleşmelerin eskiden beri sahip oldukları sınırlar, belediye teşkilatı ile yeni kurulan belde yerleşmesinin de sınırlarıdır. Her ne kadar yasa beldeyi, belediye sınırları içerisinde kalan alan olarak tanımlasa da, bu sınırlar içerisinde belediyelerin görev, yetki ve sorumlulukları kapsamına girmeyen sahalar da bulunduğu; belediye sınırı *'belediye hizmetler alanı'* ve varsa *'mücadir alanlardan'* oluşmaktadır. Dolayısıyla idari coğrafyada *'belde'* ve *'belediye'* kavramları ile *'belde sınırları'* ve *'belediye sınırları'* tanımları aynı anlamları karşılamamaktadır!

İlçe merkezleri ise *merkez* ve *taşra ilçelerinin* yönetim birimlerinin yer aldığı yerleşmelere karşılık gelen *köy, kasaba* ya da *şehirlerdir*. Böylece idari coğrafya sistematğinde ‘yönetmel yerleşmelerin’ alt birimi köy, ara birimi belde ve üst birimi de ilçe merkezidir. Belde ve ilçe merkezleri, şehirselle ve kırsal özellikler gösterebilen mahallelerden oluşmaktadır. İlçe merkezlerinde idare fonksiyonu olmayan sosyokültürel ve ekonomik bakımdan birden fazla mahalleyi temsil edebilen ‘mahalle üniteleri /semtler’ de oluşabilmektedir.

* Bilimin en önemli işlevlerinden birisi, kanun koyucu ve yürütücüleri yanlışlık, eksiklik, ...vb uygulamada sorun yaratan her türlü olumsuzluk karşısında uyarmak ve yol göstermek olduğundan; Belediye Kanunu’nun 3/c, 4, 5/a ve 69. maddeleri arasında anlam bütünlüğünün sağlanması, mülki idarenin yerel yönetimler sistematığı ve pratikte yanlış anlaşılma ve uygulamaların nedeni olan sorunların ortadan kaldırılabilmesi bakımından önerimiz, ilgili kanun maddelerinin;

Madde 3- c) Belde: Merkez ya da taşra ilçe merkezi durumunda olmayan, belediyesi bulunan yerleşim yerini ifade eder.

Madde 5- a) Eskiden beri o yerleşim yerine ait sayılan tarla, bağ, bahçe, çayır, mera, otlak, yaylak, zeytinlik, palamutluk, fundalık gibi yerler ile kumsal ve plajlar aynı adlı belde yerleşmesinin sınırları içerisinde kalmakla birlikte, kumsal ve plajlar dışındaki kırsal kullanımlar belediye sınırı içine alınmaz ve bu alanlarda Köylere Hizmet Götürme Birlikleri ile İl Özel İdarelerinin yetki ve sorumlulukları devam eder”

biçiminde yeniden düzenlenmesidir.

KAYNAKÇA

- Aladağ, C., Duran, Y. ve Tapur T., (2017). Nevşehir ilinin idari coğrafya analizi. (Ed. Hakan Yalap), *Nevşehir: I. Uluslararası İpekyolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu, (21-23 Eylül 2017)*, Bildiri Tam Metin Kitabı, 116-132
- Alaplı Kaymakamlığı, (2012). *Mollabey yerleşim yerinde bağımsız bir köy kurulması talebi*. Zonguldak Valiliği İdare Kurulu Müdürlüğüne, Tarih: 16.03.2012, Sayı: 762
- Alver, K., (2010). Mahalle: Mekân ve hayatın esrarlı birlikteliği, *İdeal-kent Dergisi*, (2), 116-139.
- Ayhan, F., (2021). İdari coğrafya açısından bir inceleme: Afyonkarahisar ili. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23 (3), 840-860
- Brezzi, M., Piacentini, M., Rosina, K. and Sanchez-Serra, D., (2012). Redefining urban areas in OECD countries. *Redefining “urban”: A New way to measure metropolitan areas*, Chapter 1, 19-58, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264174108-en>
- Can A. A., (2009). Mekânsal perspektiften bir semt biyografisi: Vefa (1453-1775). (Ed.: N. Bilge Özel İmanov & Yunus Uğur), *Bir Semte Vefa*, 421-452, Klasik Yayınları
- Cantarino, I., Goerlich, F.J. and Reig, E. (2012). Population grid uses in the context of regional rural /urban typology. An application to Spain. İçinde: *International conference on regional science the challenge of regional development in a world of changing hegemonies: Knowledge, competitiveness and austerity*, (22-23 November 2012), p.375, Bilbao /Spain, <https://old.aecr.org/web/congresos/2012/Bilbao2012/htdocs/pdf/p375.pdf>, 01.04.2022
- Copus, A. K., Psaltopoulos, D., Skuras, D., Terluin, I. and Weingarten, P., (2008). *Approaches to rural typology in the European Union*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC48464>, 17.05.2022
- Corbane, C., Pesaresi, M., Kemper, T., Politis, P., Florczyk, A. J., Syrris, V., Melchiorri, M., Sabo, F. and Soille, P., (2019). Automated global delineation of human settlements from 40 years of Landsat satellite data archives. *Big Earth Data*, 3(2), 140-169, DOI: 10.1080/20964471.2019.1625528. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20964471.2019.1625528>, 28.06.2022

- Çelik, A., (2000). *Tokat kenti mevcut alan kullanım kararları ve açık-yeşil alan verilerinin saptanması üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü
- ÇŞİDB, (2021). *Kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alan yönetmeliği*. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Resmi Gazete, 15.04.2021 / 31455.
- Delaney, D., (2009). Territory and territoriality. In R. Kitchin, & N. Thift (Eds.), *International Encyclopedia of Human Geography*, Elsevier Press, 196-208
- Demir, K. ve Çabuk, S., (2010). Türkiye’de metropoliten kentlerin nüfus gelişimi. *Erciyes Üniversitesi SBE Dergisi*, 1(28), 193-215.
- DPT, (2000). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı: Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu raporu*. Devlet Planlama Teşkilatı.
- Elden, S. (2019). Territory /territoriality. In A. Orum (Eds.), *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Urban and Region Studies*, 260-270, John Wiley & Sons Ltd. Published. <https://doi.org/10.1002/9781118568446.eurs0339>
- Ergün, T. ve Polatoğlu, A., (1992). *Kamu yönetimine giriş*. TODAİE.
- EUROSTAT, (2018). *Methodological manual on territorial typologies*. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/9507230/KS-GQ-18-008-EN-N.pdf/a275fd66-b56b-4ace-8666-f39754ede66b?t=1573550953000>, 17.07.2022
- Eyice, S., (1965). İstanbul’un mahalle ve semt adları hakkında bir deneme. *Türkiyat Mecmuası*, 14, 199-216.
- Gökyurt, F., Kindap, A. ve Sarı, V. İ., (2015). Türkiye için yeni bir şehir tanımı gerekli mi? *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 24 (1), 1-32.
- Gömen, G., (2020). *Osmanlı’dan günümüze Gaziantep ilinin idari coğrafyası*. [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi], Karabük Üniversitesi.
- Gözeller, A., (2011). Topkapı semti. *İstanbul’un Kitabı: Fatih*, 1, 332-337
- Gözeller, A., (2012). Süleymaniye semti. *İstanbul’un Kitabı: Fatih*, 3, 392-430
- Güncüoğlu S. F., (2009). İstanbul’un fethi sonrası kurulan ilk semt: “Saraçhane”. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (22), 27 - 82,
- Gürel Üçer, Z.A., (2009). Kentsel yaşam kalitesinin belediye hizmetleri kapsamında belirlenmesine ve geliştirilmesine yönelik bir yaklaşım: orta ölçekli kent örnekleri. [Yayımlanmamış doktora tezi], Gazi Üniversitesi.
- Gürpınar, E., (1988). *Çevre hukukunda ‘çevre dengesi’ kavramı ve bu dengenin korunması*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], İstanbul Üniversitesi.
- İİGM, (2021), İl ve ilçe kuruluş tarihleri. *İller İdaresi Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı*, <https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/il-ve-ilce-kurulus-tarihleri>, 30.01.2021
- İlkay, Y., (2014). Ankara’da her yolun çıktığı semt: Kızılay. *İdeal Kent*, (11), 118-132
- İzmir Kalkınma Ajansı, (2021). *İzmir ili kırsal ve kentsel alanlarının tespitine yönelik analiz çalışması*. (Ed. eValue Danışmanlık Kentsel Çalışma Grubu), TC. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İzmir Kalkınma Ajansı.
- Jonard F., Lambotte M., Ramos F., Terres J. M. and Bamps C., (2009). *Delimitations of rural areas in Europe using criteria of population density, remoteness and land cover*. European Commission – JRC Scientific and Technical Reports, European Communities. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC49927>, 12.08.2022

- Karagel, H. (2010). *Türkiye’de idari alanların belirlenmesi ve sorunları: Sumbas örneği*. [Yayımlanmamış doktora tezi], Fırat Üniversitesi.
- Karagel, H. (2022). İdari (yönetmel) coğrafya okuryazarlığı. (Ed. Ramazan Sever), *Eğitimde Coğrafya Okuryazarlığı-II*, 1. Bölüm, 1-34, 1. Baskı, Pegem Akademi.
- Koday, Z., Akbaş, F. ve Kaya, G., (2017). Akhisar büyükşehir ilçesinin idari coğrafya analizi. *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2): 443-455
- Maydaer, S., (2008). *Klâsik dönemde Bursa’da bir semt: Hisar*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Melchiorri M., Schiavina M., Freire, S., Maffenini L., Kemper, T. and Dijkstra L., (2021). *Applying the degree of urbanisation method to national population and housing census with ghs1 tools*. Publications Office of the European Union, Luxembourg, ISBN 978-92-76-37556-2, <http://dx.doi.org/10.2760/939289,JRC124765>
- Milli Emlak Genel Müdürlüğü, (2007). *Hazine taşınmazlarının idaresi hakkında yönetmelik*. Resmi Gazete Tarih /Sayı: 19.06.2007 /26557, TC. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
- Milli Emlak Genel Müdürlüğü, (01.08.2019a). *Hazine taşınmazlarının türlerine göre dağılımı*. https://web.dosya.csb.gov.tr/db/milliemlak/icerikler/tas-nmazturuistat-st-g_01082019-201908050912_51.pdf, 02.03.2022.
- Milli Emlak Genel Müdürlüğü, (01.08.2019b). *Devlet yönetiminde olan taşınmazların cinslere göre dağılımı*. https://web.dosya.csb.gov.tr/db/milliemlak/icerikler/tas-nmazturuistat-st-g_01082019-201908050912_51.pdf, 02.03.2022.
- Odyakmaz, Z., Kaymak, Ü. ve Aleskerli, A. (2004), *Anayasa hukuku, idare hukuku, idari yargı*. Savaş Yayınevi.
- Orhan, B. ve Karabağ, S., (2021). Mülk ve mülkiyet, *Turkish Studies*, 16 (4), 1601-1619
- Özçağlar, A., (2005). Türkiye’de mülki idare bölümlerinin idari coğrafya analizi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3 (1), 1-25.
- Özçağlar, A., (2011). *İdari coğrafya*. Ümit Ofset Matbaacılık.
- Özçağlar, A., (2016). Yönetmel coğrafya açısından Türkiye’nin mülki idare bölümleri ve kavramsal sorunlar. (Ed.: Mehmet Akif Çukurçayır, Hacer Tuğba Eroğlu, Hayriye Sağır, Mücahit Navruz), Konya: Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, 13. Kamu Yönetimi Kongresi (KAYFOR 13), (15-17 Ekim 2015), *Kamu Yönetiminde Değişimin Yönü ve Etkileri* (Bildiri Kitabı), 219-235
- Özçağlar, A. ve Gökmen, Ö., (2021). Balıkesir ilinin idari coğrafyası ve kır/kent nüfusunun tespiti. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11 (1):12 -32
- Özgür, H., (2005). Türkiye’de orta ölçekli kentsel alanların yönetimi sorunu. (Ed. H. Özgür ve M. Kösecik), *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-1: Reform*, 471-498, Nobel Yayıncılık
- Özgür, H., Savaş Yavuzçehre, P. ve Ciğeroğlu, M., (2007). Türkiye’de orta ölçekli ve metropoliten kentsel alanların yönetimi. (Ed. B. Eryılmaz, M. Eken, M.L. Şen), *Kamu Yönetimi Yazıları: Teoride Değişim, Yeniden Yapılanma, Sorunlar ve Tartışmalar*, 475-513, Nobel Yayıncılık
- Perlin, R., (2010). Theoretical approaches of methods to delimitate rural and urban areas: Additional contact information. *European Countryside*, 2 (4), 182-200
- Pizzoli, E. and Gong, X., (2007). How to best classify rural and urban? *Fourth International Conference on Agriculture Statistics (ICAS-4)*, Beijing, <http://www.stats.gov.cn/english/icas>, 04.01.2022
- Plessis, V., Beshiri, R. and Bollman, R., (2001). *Definitions of “rural”*. Statistics Canada, Ottawa, Canada. <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/21-006-x/21-006-x2001003-eng.pdf>, 07.01.22

- Sack, R., (1983). Human territoriality: a theory. *Annals of the Association of American Geographers*, 73(1), 55-74. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8306.1983.tb01396.x>,
- Sack, R., (1986). *Human territoriality, its theory and history*. Cambridge University Press.
- Storey, D., (2018). Territory and territoriality. In P. Annsi, J. Harrison, & M. Jones (Eds.), *Handbook on the Geographies of Regions and Territories*, 34-43, Edward Elgar Published.
- Suher, H., (1996). *Şehircilik*. İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, Yayın No: 1572.
- Taniş, M. ve Ögüt, K. S., (2007). Orta ölçekli kentler için toplu taşıma seçeneklerinin teknik ve mali karşılaştırması. Antakya: 5. Kentsel Altyapı Ulusal Sempozyumu, *Bildiriler Kitabı*, 132-146.
- TBMM, (1924). *Köy kanunu*. Kanun No: 442, Kabul Tarihi: 18.03.1924
- TBMM, (1944). *Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun*. Kanun No: 4541, Kabul Tarihi: 10.04.1944
- TBMM, (1949). *İl idaresi kanunu*. Kanun No: 5442, Kabul Tarihi: 10.06.1949
- TBMM, (1982). *TC. Anayasası*, Kanun No:2709, Kabul Tarihi: 18.10.1982
- TBMM, (1985). *İmar kanunu*. Kanun No: 3194, Kabul Tarihi: 03.05.1985
- TBMM, (2004). *Büyükşehir belediyesi kanunu*, Kanun No:5216, Kabul Tarihi: 10.07.2004.
- TBMM, (2005). *Belediye kanunu*, Kanun No:5393, Kabul Tarihi: 03.07.2005.
- TBMM, (2012). *On dört ilde büyükşehir belediyesi ve yirmi yedi ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanun*. Kanun No: 6360, Kabul Tarihi: 12.11.2012
- TBMM, (2014). *İş Kanunu ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılması ile bazı alacakların yeniden yapılandırılmasına dair kanun*. Kanun No: 6552, Kabul Tarihi: 10.09.2014
- T.C. Cumhurbaşkanı, (2018). *Anayasada yapılan değişikliklere uyum sağlanması amacıyla bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılması hakkında kanun hükmünde kararname*. Tarih /Sayı: 02.07.2018 /KHK - 703
- TC. GTHB, (2015). *Ulusal kırsal kalkınma stratejisi (2014-2020)*. TC. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı,
- TDK, (2022a). *Ülke ve Devlet*. Güncel Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu (TDK), <https://sozluk.gov.tr/>, 20.04.2022
- TDK, (2022b). *Şehirselle/kentsel*. Güncel Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu (TDK), <https://sozluk.gov.tr/>, 20.04.2022
- TDK, (2022c). *Mahalle*. Güncel Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu (TDK), <https://sozluk.gov.tr/>, 20.04.2022
- Turan, S. ve Ayatac, H., (2020). Günümüzde mahalle kültürünü sürdürebilmek ve yeni bir kavram arayışı olarak "sosyal dayanıklı mahalle": Kurtuluş-Feriköy örneği. *Tasarım Kuram*, 16 (31), 194-215, doi: 10.14744/tasarim.kuram.2020.36744
- UN, Statistical Commission, (2020). *A recommendation on the method to delineate cities, urban and rural areas for international statistical comparisons*. <https://unstats.un.org/unsd/statcom/51st-session/documents/BGItem3j-Recommendation-E.pdf>, 27.09.2022
- Üzmez, U. (2012). Türkiye'de orta ölçekli kentsel alanlar sorununa çözüm arayışları: Zonguldak örneği. *Gazi İİBF Dergisi*, 14(2): 127- 158
- Üzmez, U. (2018). Bir kamu politikası açığı: Orta ölçekli kentsel alanlar sorunu. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2): 145-164

Yazar, H. (2006). *Sürdürülebilir kentsel gelişme çerçevesinde orta ölçekli kentlere dönük kent planlama yöntem önerisi*. [Yayınlanmamış doktora tezi], Ankara Üniversitesi.

İnternet Kaynakları

URL 1. *Konürbasyon (conurbation)*, <https://www.encyclopedia.com/literature-and-arts/art-and-architecture/architecture/conurbation#conurbation>, 24.06.2022

URL 2. Köy statüsündeki Mollabey (Alaplı) kasabası. <https://medya67.com.tr/haber/3805/mollabeyde-trafik-cilesi.html>, 02.03.2022

URL 3. *Mülki idare bölümleri*. <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>, 24.06.2022

URL 4. *Semt nedir?* <https://www.turkcebilgi.com/semtpost>, 18.03.2022